

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

**Od televize k počítači? Výzkum trávení volného času
žáků druhého stupně základních škol**

Diplomová práce

Autor: **Michal Návara**

Vedoucí práce: **Mgr. Renáta Sedláková, Ph.D.**

Datum odevzdání: 24. dubna 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně pouze za použití pramenů uvedených v seznamu literatury.

V souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě, fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích a na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne:

podpis

Michal Návara

Děkuji Mgr. Renátě Sedlákové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce a také všem respondentům za ochotu při vyplňování dotazníků.

Obsah

Úvod.....	8
-----------	---

Teoretická část

1. Volný čas mládeže	11
1.1. Hlediska volného času	12
1.2. Typy volného času	14
1.3. Trávení volného času	14
2. Média v současné společnosti	16
2.1. Média ve volném čase dětí.....	17
2.2. Televize jako součást rodinného prostředí.....	19
2.3. Proč sledujeme TV	21
2.4. Technologické proměny médií	22
2.4.1. Digitální média v informační společnosti	24
2.5. Teorie mediálních účinků	27
2.5.1. Mediální působení na dětského příjemce	29
3. Východiska výzkumu a metodika práce	32
3.1. Problematika	32
3.2. Cíl výzkumu, výzkumná otázka, pracovní hypotézy	32
3.3. Charakteristika vzorku	33
3.4. Sběr dat a zpracování dotazníků	33

Analytická a interpretační část

4. Aktivity ve volném čase	36
4.1. Sledování televize	38
4.2. Poslech rozhlasu	41
4.3. Čtení knih.....	43
4.4. Čtení časopisů	46

4.5.	Čtení novin.....	49
4.6.	Osobní počítač a jeho vlastnictví.....	51
4.6.1.	Další místa využívání počítače.....	52
4.6.2.	Čas strávený u počítače.....	54
4.6.3.	Využívané možnosti počítače.....	57
4.7.	Internetová dostupnost.....	62
4.7.1.	Další místa využívání Internetu.....	63
4.7.2.	Možnosti využívání Internetu.....	65
4.8.	Volnočasové aktivity žáků po návratu ze školy.....	71
4.9.	Preference volnočasových aktivit.....	73
5.	Závěr	75
6.	Summary	79
7.	Použitá literatura	80
8.	Přílohy	82
8.1.	Grafy a tabulky.....	82
8.2.	Seznam grafů a tabulek.....	84
8.3.	Dotazník.....	86

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na problematiku trávení volného času žáků druhého stupně základní školy, přičemž zvláštní pozornost je věnována podílu času poskytovanému jednotlivým typům médií. Cílem této práce je jednak přiblížit teoretická východiska oblastí volného času a médií, dále pak seznámit čtenáře s výsledky výzkumného šetření. Část teoretická tedy vychází z různých koncepcí pojetí volného času a zároveň reflektuje současný pohled na média a jejich užívání žáky základní školy. Praktická část je založena na kvantitativním výzkumu, jenž byl proveden formou standardizovaného dotazníku mezi žáky sedmých až devátých tříd. Tato část je postavena především na komparaci s výzkumy prováděnými v minulosti, jež byly tematicky obdobně zaměřeny. Výsledky práce tak zohledňují vývoj volnočasových aktivit žáků v čase, srovnávají tyto aktivity jak s žáky stejně starými, tak s žáky staršími, popřípadě jsou zjištění srovnávána se vzorkem celé populace. V práci je také brán zřetel k určitým geografickým a demografickým skutečnostem, jež přispívají k hlubšímu zkoumání této problematiky.

Anotation

The thesis focuses on how the pupils at the age of 13–16 years spend their leisure time, whereas a special attention is given to the question of how much time they spend with single types of media. The aim of the thesis is, first to present theoretical bases of leisure time sphere and media sphere, second to introduce the results of the research to the readers. The theoretical part is partly based on different conceptions of leisure time, and at the same time perceives current access to the media and useage of the media by pupils at the primary school. The empirical part is based on quantitative research, using the method of standardised questionnaires, which were filled in by the pupils from seventh to ninth class. This part is based above all on the comparison with other research works. Those research works were focused on the same problems. The results of the thesis take the development of leisure time activities into account, compare these activities as with the pupils at the same age, as with older pupils, eventually the results are compared with the sample of the whole population. The thesis also takes certain geographic and demographic facts into consideration, which supports thorough research of these problems.

Úvod

„Žijeme poprvé v dějinách ve společnosti volného času, aniž si však uvědomujeme, že celý tento obecně lidský komplex problémů svázaných s volným časem je starý jako civilizované lidstvo. Otázka tedy zní, nakolik svůj osvobozený volný čas trávíme skutečně civilizovaně a zda všechno, co bylo o kreativním potenciálu volného času napsáno a vymyšleno, nebylo nakonec čistou utopií.“
(Petrušek 2007, s. 433)

Volný čas je jednou z nejdůležitějších součástí života mladé generace, má významný podíl na utváření osobnosti jedince, na jejím sociálním vývoji, a proto je podstatné zkoumat to, jakým způsobem je mladými jedinci využíván. Toto téma bývá také často předmětem zájmu mnoha pedagogických a sociálních profesí.

Cílem práce je zjistit, jak tráví žáci druhého stupně základní školy svůj volný čas a pomocí kvantitativního výzkumu určit, kolik času věnují žáci jednotlivým mediálním aktivitám. Práce také reflektuje to, proč jsou některá média využívána více než jiná, popř. se zabývá tím, s jakou frekvencí jsou využívány u jednotlivých médií jejich funkce.

V první části se zabýváme teoretickým vymezením pojmu volný čas a pokoušíme se jej charakterizovat z hlediska různých přístupů (typologie, způsoby trávení). Volnočasové aktivity žáků jsou formovány vývojem současné společnosti a novými tendencemi, jež tento vývoj přináší. Jedná se především o technologické proměny ve společnosti, respektive o nové formy médií a mediální komunikace. Druhou tematickou oblastí, kterou se v kontextu volného času zabýváme, jsou tedy média.

Mediální komunikace je v informační společnosti nepostradatelným zdrojem poznatků a informací, podílí se na utváření identity jedince, na jeho integraci a zároveň vytváří jeho hodnotovou orientaci. Nová média nám umožňují překonávat tisícikilometrové vzdálenosti v řádu vteřin, a při tom všem nemusíme opustit ani své domovy. Média jsou tedy významnou součástí globalizace, a jakožto fenomén dnešní doby, ovlivňují společnost, její kulturu i politické a ekonomické vztahy.

V praktické části této práce se zabýváme tím, jak často se žáci druhého stupně věnovali jednotlivým volnočasovým aktivitám, s jakou frekvencí využívali jednotlivá média a jejich funkce. V tomto směru jsme se zaměřili jak na média tradiční (čtení

knih, novin), tak na média moderní (televize, DVD, PC, Internet). Zabývali jsme se také faktory, které ovlivňují podíl volného času, jenž je určitým médiím věnován a také souvislostí užívání jednotlivých médií a jejich funkcí. Zvláštní pozornost byla určena počítačovým technologiím, tzv. digitálním médiím.

Již konec minulého tisíciletí lze vnímat jako období nástupu nových (digitálních) médií. Jedná se především o osobní počítač a o celosvětově rozšířenou síť Internet. Také jiná média využívají digitálních technologií, pro ně je však charakteristická snaha minimalizovat technické zařízení a maximalizovat datovou kapacitu. Tato média často nahrazují média starší založená většinou na principech analogových technologií. Klasickým případem je nástup DVD přehrávačů namísto videí.

Především kvůli neustálému vývoji mediálních technologií je velice problematické zachytit aktuální stav ve společnosti vzhledem k jejich užívání, preferenci či popularitě. Například využívání Internetu, jehož základní principy se v zásadě nemění, je spojeno s existencí mnoha nových programů. Tyto programy mají nejrůznější charakter – komunikační (různé typy messengerů pracující s textem, obrazem i zvukem) či programy založené na principech sdílení dat. Empirické výzkumy v minulosti některé možnosti využití vůbec nezahrnovaly, respektive je zahrnout nemohly. Tato práce se proto zabývá jednak komparací s dříve prováděnými šetřeními, zároveň však reflektuje aktuální technologie a jejich nově využívané funkce.

Teoretická část

1. Volný čas mládeže

Chceme-li vymezit pojem volný čas, učiníme tak nejlépe pomocí jeho opozitních pojmů, kterými jsou povinnost či práce. Volným časem je tedy vše, co je od práce a povinnosti oproštěno. Činnost, již vytváříme, nám dává potěšení, radost, popř. pocit uspokojení. V této činnosti nakládáme s časem svobodně na základě svých zájmů, pocitů či nálady. Takovou činností je například odpočinek, zábava, relaxace, sport nebo dobrovolné vzdělávání. U dětí a mládeže proto není volnočasovou aktivitou vyučování a s ním spojené úkoly, sebeobsluha a povinnosti v rámci rodiny. Do volného času nezařazujeme ani základní biologické potřeby (jídlo, spánek, hygiena) – těm věnujeme tzv. čas vázaný. (Pácl 1988, s. 36)

Mládež a děti jsou pedagogicky ovlivňovány v tom, jak svůj čas vyplnit. A to především kvůli nedostatku zkušeností a nedostatečné orientaci v zájmových oblastech. Zásahy do rozhodování jsou úměrné věku, mentální a sociální vyspělosti dítěte, a zároveň musí brát v potaz jeho preferenční postoj. Oblast prostředí, v níž děti svůj volný čas tráví, je velice široká. Bývá to domov, škola, společenské organizace a instituce, ale také venkovní prostředí bez zájmu dospělých (ulice, hřiště). Ve většině evropských zemí mají děti relativně velký dostatek volného času. Na tom, jak jej naplňují, by měla mít zájem především společnost a rodina. Rodina však nemůže zajistit a uspokojit potřebu dětí jednak z hlediska časového (rodiče jsou často pracovně vytíženi), jednak z hlediska materiálního a kvalifikačně-odborného. Stejně i potřeba dospívajících sdružovat se ve skupinách vrstevníků nemůže být rodinou uspokojena. Společenské a zájmové organizace proto zůstávají nezbytnou součástí výchovně-vzdělávacího systému. (Pávková 1999, s. 13–15)

Volný čas je také významným charakteristickým rysem společnosti, vyjadřuje její duchovní hodnotu a orientaci. Může být tedy hodnotovým indikátorem vypovídajícím o normách, institucích či sociálních mechanismech společnosti, ve které trávení volného času sledujeme. Volný čas, soubor fyzických i duchovních aktivit jedinců, má kromě rekreační a relaxační funkce také funkci rozvojovou. Zkostatělost společenského systému bývá narušována právě sférou volného času a inovace společenských a ekonomických institucí se proto k této sféře nepřímo vztahuje. Je tedy v zájmu samotné společnosti, aby docházelo k co nejefektivnějšímu naplňování volného času. Taková náplň zajistí rozvoj specifických schopností (talent) i schopností obecných (potřeby, zájmy) mladé generace a zároveň zabrání

propuknutí vývoje sociálně-patologických jevů. Během dětství a mládí se vytváří systém hodnot jedince a dochází k přímému naplňování těchto hodnot reálným chováním a jednáním. Utváří se tedy základy životního způsobu, jehož důležitou součástí je způsob trávení volného času a zároveň propojení trávení volného času s pracovními činnostmi. Hlubší ekonomický pohled vidí v tomto rozvoji práce s volným časem také určitý druh investice, neboť dochází k růstu produktivity mládeže a také se snižují náklady spojené s prostředky vynaloženými na řešení kriminálního chování mladé generace. Děti a mládež jsou také ve speciální sociální pozici s nízkým zakotvením sociálních rolí, a proto je jim oproti dospělým umožňována daleko větší dynamika a flexibilita. Mládí se tedy vyznačuje mnohem širším spektrem aktivit a mnohem většími zájmovými tendencemi. U dospívání a následného vývoje dochází spíše k poklesu zájmových aktivit, ale zároveň je prohlubován určitý typ zájmu. Zájmové preference po stránce obsahové jsou sice utvářeny během dětství a dospívání, ale i v dalších životních fázích je těmito preferencemi jedinec ovlivněn a zároveň se stávají součástí jeho celoživotní orientace. Na to, jak bude volný čas vyplněn, má vliv jednak samotný jedinec, dále skupiny mládeže a v neposlední řadě také rodinné prostředí, které vytváří žebříček hodnot, rodinnou kulturu a zároveň samotný způsob života. Mládež pak během svého sociálního zrání navazuje na společnost, neužívá však pouze návyků z rodinného prostředí, ale své normy přizpůsobuje aktuální situaci a aktuálním sociálním podmínkám. (Sak, Saková 2004, s. 59)

1.1. Hlediska volného času

Volný čas lze diferencovat na základě různých kritérií. Obecně jej vymezujeme z hlediska sociálních, psychologických či ekonomických aspektů. Níže uvedené dělení je převzaté z *Pedagogiky volného času*. (Pávková 1999, s. 15–18)

Z ekonomického hlediska jsou směrodatné především prostředky, které do zařízení pro volný čas společnost investuje, dále je pak nahlížena míra návratnosti nákladů s tím spojených. Vedle hlediska vzdělávacího a výchovného zde vystupuje také hledisko komerční. Trh zaměřený na volný čas je samostatným, perspektivním a dobře prosperujícím sektorem. Vzdělávací aspekty a kultivace osobnosti jsou však pro tento sektor pouze druhotnými faktory. Volný čas naplňuje zábavní průmysl,

sportovní organizace, cestovní kanceláře, výrobce oblečení pro sport, hotely. Ve vyspělých zemích je vynaložena na volnočasové aktivity třetina všech příjmů.

Sociologické a sociálně-psychologické hledisko sleduje, jak aktivity a činnosti související s volným časem přispívají k utváření mezilidských vztahů. U dětí a mládeže jsou vytvářeny formální i neformální skupiny na základě společného zájmu a tento společný zájem je jednou ze základních součástí socializace jedince. Sociální prostředí, zvláště pak prostředí rodiny, má také zásadní vliv na způsob využívání volného času dětí, proto jsou rodiče nejdůležitější složkou výchovné funkce. Pokud tuto funkci zanedbávají (nestarají se o to, jak jejich děti volný čas tráví), mohou ji do určité míry nahradit některá výchovná zařízení s kvalifikovaným pedagogickým činitelem. V případě, že se tak nestane, se děti často dostávají do vlivů nežádoucí vrstevnické skupiny, která ohrožuje jejich vývoj. Vlivy, jako nedostatek sociálních vazeb, pocit vyždědění, pocit nudy, vedou žáky k hledání seberealizace v sociálně závadných skupinách.

Na volnočasovou problematiku pohlížíme také z hlediska politického. To se vztahuje ke způsobu, jakým stát zasahuje do volného času obyvatelstva. Zahrnuje školskou politiku, tedy i to, zda v rámci školské soustavy bude věnována patřičná pozornost zařízením, která se věnují volnočasovým aktivitám. Stát by se měl při ovlivňování volného času dětí soustředit na zařízení pro volný čas dětí a mládeže, na pomoc organizacím, sdružením a spolkům pracujícím s dětmi a mládeží a na tvorbu vhodných podmínek pro uspokojování aktivit dětí a mládeže. Volný čas by měl být naplňován funkčním systémem bez preferování institucí či organizací, a nabídka by měla využívat místní, majetkové, prostorové a personální zdroje.

Hledisko zdravotně-hygienické sleduje správný duševní i tělesný rozvoj jedince, který souvisí s vhodným uspořádáním režimu dne, respektuje křivku výkonnosti, hygienu prostředí a sociálních vztahů i hygienu duševního života.

V oblasti volného času se zaměřujeme také na pedagogicko-psychologické aspekty. V úvahu jsou brány věkové a individuální zvláštnosti v kontextu volného času. Pedagogická činnost by měla podporovat dětskou aktivitu, uspokojovat nové potřeby, usnadnit možnost seberealizace a sociálních kontaktů, dále by měla stavět na dobrovolné účasti a vhodným přístupem usměrňovat jedince, tak aby docházelo k všestrannému rozvoji osobnosti. Jedná se tedy o naplňování volného času smysluplnými aktivitami, ale také o výchovu, která dítě obeznámí se spektrem

volnočasových aktivit a umožní mu v tomto spektru základní orientaci.

(Pávková 1999, s. 15–18)

1.2. Typy volného času

Volný čas můžeme také hodnotit z hlediska rytmu střídání práce s volným časem, tedy z hlediska celkové doby, po kterou je volný čas realizován. Níže uvedené dělení je převzato ze *Sociologie životního stylu*. (Dufková, Urban, Dubský 2008, s. 155)

Prvním typem je tzv. denní volný čas. Jedná se o volný čas během běžného pracovního dne, pro který je charakteristický menší časový objem, jehož míra je závislá na pracovní době¹. Bývají pro něj typické odpočinkové aktivity, ale také kupř. pracovní povinnosti.

Dalším typem je tzv. víkendový volný čas. Pro většinu jedinců představuje víkend delší úsek volna, při kterém se mohou věnovat časově náročnějším aktivitám. Často však může být tento blok volného času také spojován s pracovními činnostmi.

Posledním typem volného času je dovolená². Jedná se o nejdelší souvislý úsek volna v ročním rytmu práce a volného času, jenž si zachovává typické funkce volného času (zábava, relaxace a vzdělávání), ale zároveň se může vyznačovat dočasnou změnou životního stylu, nebo alespoň některých jeho součástí. Možnosti, jak strávit dovolenou, jsou velice rozsáhlé. Dovolena však bývá velice často realizována doma, a tak se ztrácí jeden z jejích podstatných znaků, neboť v sociologickém pojetí je změna prostředí základní součástí duševní a fyzické relaxace, jež je s tímto typem volného času spojena.

(Dufková, Urban, Dubský 2008, s. 155)

1.3. Trávení volného času

V předešlých oddílech jsme hovořili o tom, že jakým způsobem mládež, respektive žáci základních škol tráví svůj volný čas, je do jisté míry dáno jejich vlastními preferencemi, dále vlivem rodiny, ale také celkovou ekonomickou situací či státní politikou – tedy hledisky volného času. V potaz je také nutno brát to o jaký

¹ U žáků základní školy se jedná o školní vyučování.

² U žáků základní školy se jedná o prázdniny.

typ volného času se jedná, neboť žáci mohou trávit svůj volný čas jinak ve všední dny, jinak o víkendu a jinak o prázdninách.

Volnočasové aktivity pak mohou mít nejrůznější charakter. V zásadě je můžeme dělit na aktivity kulturní (návštěva kin, divadel, výstav apod.), aktivity sportovní (individuální či kolektivní sporty), vzdělávací – sem bude patřit dobrovolné vzdělávání, ale také příprava na školu, i když ta je na pomezí volného a vázaného času, neboť je do jisté míry dána direktivně. Dalším typem volnočasových činností jsou mediální aktivity. Žáci tráví čas jednak u médií tištěných (knihy, časopisy), dále u médií elektronických (rozhlas, televize) a také u médií digitálních (PC, Internet).

U množství volnočasových aktivit se ke konci devadesátých let zvyšuje jejich frekvence (viz. graf č. I v příloze). Toto období je charakteristické vyhraňováním volnočasových aktivit, které jsou obrazem jistých společenských změn. Ve společnosti dochází k diferenačním pochodům vedoucím od nivelizované a jednotné společnosti ke společnosti majetkově a sociokulturně rozdílné. Výsledkem je určité rozdělení mladé generace, která tráví svůj volný čas různě dlouho ve zcela rozdílných činnostech. Dochází k činnostem s vysokou sociokulturní hodnotou, stejně tak ale dochází k rozvoji tendencí s hodnotami opačnými (nicnedělání, návštěva restaurací, užívání hracích automatů). Společensky pozitivně vnímané změny je možno pozorovat v nárůstu času věnovanému studiu, častější jsou také návštěvy výstav a galerií. Nejvyšší nárůst zaznamenalo užívání osobního počítače u mládeže věku 18 – 30 let. Právě práce s počítačem je u mládeže pro nově nastalé změny ukazatelem nejvíce vypovídajícím. (Sak, Saková 2004, s. 69–70)

2. Média v současné společnosti

Jak bylo uvedeno v předcházejících kapitolách, významný podíl z volného času je věnován tzv. mediálními aktivitám. Abychom s termínem mediální aktivity, respektive média, mohli pracovat, musíme jej nejprve vymežit.

Pojem média je dnes jedním z nejčastěji užívaných výrazů ve všech společenskovedních odvětvích. Mluvíme-li o médiích, máme většinou na mysli rozhlas, televizi či technologie založené na digitálním přenosu dat. Slovo médium se však neomezuje pouze na tyto komponenty, jeho původ vychází z latiny a znamená prostředek, prostředníka, tedy to, co něco zprostředkovává. Médium tak můžeme najít i v exaktních vědách, jako je chemie, biologie nebo fyzika. Také v oborech mezilidské a sociální komunikace chápeme médium jako prostředníka – prostředníka určitého sdělení, jedná se tak o médium komunikační. Tímto komunikačním médiem mohou být například technologie (televize, počítač), ale i lidé mediální obsahy produkující. (Jirák, Köpplová 2002, s. 15–18) Všechny typy komunikace, tedy i komunikace mediální je zároveň nositelem určitých společných principů. Jedná se o společný jazyk, tzn. užití určitých znaků v kontextu kolektivní mentality, jíž rozumíme způsob společného vnímání určitého jevu. (Lohisse 1998, s. 9) Médium tedy musíme chápat jako prostředníka mezilidské komunikace, jež je nositelem určitého kódu, který nám zprostředkovává sdělení ve srozumitelném jazyce.

V procesu vývoje lidské civilizace sledujeme vývoj tzv. sekundárních médií. Pomocí těchto médií se lidé snažili překonat časovou a prostorovou omezenost vysílaných sdělení, stejně tak hrála roli možnost poskytnout ono sdělení co největšímu počtu jedinců. Těmito prostředky jsou prvotní jeskyní kresby, psané a později tištěné texty (překotnou etapou vývoje lidské společnosti se stal vynález knihtisku), dále pak analogové či digitální nahrávky. Právě rozvoj technologií je významným rysem rozvoje sekundárních médií, není však rysem rozhodujícím. Za ten je možno považovat schopnost vytvářet určitý typ společenských vztahů. Lze tak rozlišit média orientující se na podporu interpersonální komunikace, tedy na komunikaci mezi dvěma jedinci a média orientující se na podporu celospolečenské

komunikace – média masová³. (Jirák, Köppllová 2002, s. 18–21) V souvislosti s masovými médii hovoříme také o technické reprodukovatelnosti určitého sdělení, tzn., že reprodukce fotografií, filmu, nahrávek a různých publikací nahradila jedinečnost určitého sdělení. (Harrington 2006, s. 224) Francouzský teoretik médií a konzumní společnosti Jean Baudrillard poukazuje také na to, že zásadní význam ve společnosti mají dnes tzv. simulakra – zprostředkované simulace skutečnosti. V dnešním světě vstupují do každodenního života elektronická média (televize, Internet, mobilní telefony) a skutečnost je těmito médii ovlivňována. Realita a imaginace jsou médii natolik prostupovány, že jsou tak rozdíly mezi nimi stírány. Baudrillard mluví o tzv. hyperrealitě, pro niž je typická oproštěnost od všech vztažných bodů, respektive jsou tvořeny modely bez skutečného ukotvení v realitě. (Harrington 2006, s. 351–352)

2.1. Média ve volném čase dětí

Volnočasové aktivity žáků druhého stupně základní školy jsou spojeny jak s médii moderními, tak s médii tradičními. Děti a mládež se s nimi ve volném čase setkávají běžně v rodině již v předškolním věku a prostřednictvím informací, jež média poskytují, poznávají okolní svět a svět dospělých. Dítě je během svého vývoje médii stále ovlivňováno, uspokojuje a rozvíjí své zájmy a potřeby, prostřednictvím médií prožívá chvíle dobrodružství, napětí a radosti, někdy se na mediální tvorbě dokonce podílí⁴. V oblasti volného času tak vznikla nová specifická sféra, jejíž vliv bude neustále narůstat. I když jsou mediálnímu působení vystaveny téměř všechny děti a mladí lidé, jejich reakce na nabídku je odlišná, a proto nesmíme opomíjet individuální hledisko využití médií.

Břetislav Hofbauer vidí trojí vztah mladých lidí a médií:

- a) děti a mládež jsou předmětem zájmu médií, jež jsou určena dospělým: média mluví o dětech
- b) mladí lidé se s médii setkávají jako uživatelé, jsou tedy čtenáři, posluchači, diváky: média mluví k dětem

³ Termín užil poprvé Raymond Williams v 50. letech. Masa však nikdy reálně neexistovala, existovalo pouze nahlížení na publikum jako na masu. V dnešním odborném diskursu se toto označení příliš neuvžívá.

⁴ V Praze existuje Klub Domino – Dětská tisková agentura, hrou na novináře prohlubuje u dětí zájmy o žurnalistiku.

- c) děti samy se podílejí na tvorbě médií (autorsky, technickou či organizační spoluprací): děti mluví prostřednictvím médií

(Hofbauer 2004, s. 128)

Srovnáváme-li určitá média mezi sebou, poznáváme, že zde existují zásadní rozdíly v tom, komu jsou určena. V rámci literatury jsou dětem poskytovány knihy, jež splňují požadavky dětského čtenáře, tak aby jim rozuměl a byl je ochoten číst. Literatura pro dospělé užívá jiného kódu (složitější věty, neznámá slova a souvislosti). Televize však v tomto případě s literaturou nekoresponduje a období knih určených dětem v televizi nenacházíme. Televize sice také rozděluje publikum do různých věkových skupin, ale žádné diváky zcela nevyklučuje. Existují samozřejmě pořady určené dospělým a pořady určené dětem, ale kód – obrazy, zvuky, ve kterém jsou pořady prezentovány, se nemění. Symboly využívané televizí jsou podobné reálným věcem, které zobrazují. I zde nacházíme základní rozdíly, srovnáme-li symboliku s tištěným textem. Televize si také ve srovnání s knihami klade daleko menší podmínky – pořady nejsou závislé na stanoveném pořadí, televize nedisponuje žádným filtrem, který by odděloval pořady pro dospělé a pořady pro děti, proto bývá běžné, že lidé různého věku sledují stejné pořady. Vystavení jedinců přijímání informací z obrazovek nemusí nutně znamenat také jejich pochopení. Významnou roli zde hraje intelekt, zkušenost, vzdělání, kultura a u dětí pak především stupeň kognitivního vývoje. Sledování televize je z hlediska kognitivních schopností dítěte přístupnější než četba knih. I když dítě rozumí jen málo z toho, co se na obrazovce odehrává, vnímá ji přesto jako přístupnou a pochopitelnou. Dle prováděných výzkumů se až u jedenáctiletých či dvanáctiletých dětí přibližuje vnímání televize dospělým jedincům. Takto staré děti jsou pomocí televize tedy integrovány do situací dospělých, ačkoliv oficiální status dospělých získávají až mnohem později. Televize také poskytuje dětem množství impulzů a podnětů, které mohou usnadnit jejich sociální a kognitivní vývoj. Například děti v předškolním věku dosahují vyšší inteligence než děti ve stejném věku před padesáti lety. Předpokládá se, že na těchto změnách má mimo jiné podíl také televize. (Meyrowitz 2006, s. 194–196)

Zaměříme-li se také na oblast počítačových technologií, zjistíme, že PC lze v určitém směru vnímat jako hybrid knihy a televize. V osmdesátých letech byla upřednostněna jeho tisková stránka, a byla tak posilována rovina čtení a psaní.

S postupným vývojem technologií však začala posilovat také stránka televizního charakteru. Mohlo by se zdát, že technologická složitost počítačů bude vytvářet hranice mezi dětmi a dospělými, neboť děti budou nuceny zvládnout další zkoušku, než dosáhnou dospělosti. Děti si však práci s počítačem osvojují mnohem rychleji než dospělí, proto není vliv počítačové techniky na interakci mezi dospělým a dítětem jednoznačný. Práce s počítačem je v mnoha ohledech složitější než sledování televize, ovšem je také odlišná od postupu, kterým si dítě osvojuje tisk. Také programování není záležitostí, která je určena pouze dospělým, ale ukazuje se, že i děti se jí mohou naučit lépe než rodiče. Je však třeba předpokládat, že při zvládnání práce s počítačem budou děti o své výhody přicházet, neboť nastoupí další generace, která se počítačové gramotnosti již učila. Ovšem díky neustálému vývoji hardwaru a softwaru bude mít mládež stále částečný náskok před starší generací. (Meyrowitz 2006, s. 266)

2.2. Televize jako součást rodinného prostředí

Před příchodem fenoménu televize bylo dítě, jež vyrůstalo v prostředí domova, tímto prostředím limitováno, respektive jeho povědomí o okolním světě bylo utvářeno pouze rodinným prostředím. Informace o společnosti byly dítěti poskytovány rodiči, kteří tyto informace vybírali z hlediska toho, zda byly či nebyly hodné pozornosti. Když vstoupila do života dětí televize, začaly s ní také vstupovat informace, které nebyly zcela pod rodičovskou kontrolou a prostředí izolovaného domova se tak začalo zásadně měnit. Přesto, že vliv rodičů je hlavním určujícím faktorem, jejich informační vliv už není všemocný, neboť televize začala provázet děti od nejranějšího dětství. (Meyrowitz 2006, s. 194)

Rodiče se tedy rozhodují, že budou kontrolovat, na co se jejich děti v televizi dívají. Dostávají se tak ale do konfliktu hodnot, neboť ochrana dětí je upřednostňována před svobodným přijímáním informací. Rodiče ve většině případů své děti motivují k tomu, aby co nejvíce četly a tím se vzdělávaly. V tomto případě jsou děti před nepřiměřenými informacemi chráněny samotnými vnitřními vlastnostmi tisku. Pokud však rodiče chtějí rozhodovat o tom, jaký televizní program svým dětem povolí a jaký nikoliv, zasahují tím do učebního procesu dítěte a zároveň se dostávají do pozice, kdy musí v krátkém časovém úseku rozhodnout o tom, zda je jejich dítě na určitý mediální obsah připraveno. Pro rodiče je také složité regulovat

sledování televize vlastních dětí, aniž by to nezasáhlo jejich nároky na preferenci určitých pořadů. Jestliže rodiče chtějí sledování dětí omezovat, musí omezit i vlastní sledování, nebo musí fyzicky rozdělit rodinu, což může ještě zkomplikovat faktor více dětí různého věku. (Meyrowitz 2006, s. 202)

Televizní sledování je tedy důležitou součástí života téměř všech rodin. Působení televizního vysílání na rodinný život koresponduje s představou, že rodinní příslušníci mají rozdílné preference, nebo že se rodina stává u obrazovky pasivní. Většinou je ale pravdivý pravý opak, tzn., že televize teprve otevírá témata diskuzí, členové rodiny společně probírají určitý problém, neupadají do pasivity, ale naopak hovoří o tom, co na obrazovce vidí. Společné prožívání mediálních sdělení je velice častým jevem, někdy se dokonce dostává až za hranice rodiny. S tím se setkáváme například při významných sportovních utkáních, kdy se jedinci sdružují do různě velkých skupin za účelem společného sledování – prožitku. Můžeme se také setkat s tvrzením, že televize zapříčinila rodinný rozkol. Zde je však nutno vnímat televizi jako důsledek a ne jako příčinu (například partner či partnerka sledující televizní pořad namísto věnování se tomu druhému je pouze snahou izolovat se od partnera). Stejně tak nemůžeme přijmout teorii, že se rodinní příslušníci stávají „otroky“ televizních obrazovek. Hledisko náruživých a nenáruživých diváků souvisí s dalšími faktory, proto nelze tvrdit, že náruživost souvisí hlavně s přítomností televize v domácnosti. Především mladí lidé, kteří pravidelně sledují svůj oblíbený pořad, často upřednostní setkání se svými vrstevníky a televizi jednoduše vypnou. (Burton, Jiráček 2001, s. 369–370)

Televize patří mezi elektronická média a udržuje si mezi nimi dominantní pozici od svého počátku (50. léta) až do současnosti. Podíl času věnovaný sledování televize mládeží měl vzestupnou tendenci až do roku 1999 a dodnes patří k nejrozšířenějším aktivitám mladé generace. Televize má na společnost a jedince proto zásadní vliv, jehož růst byl způsoben mnoha (především technologickými) faktory. Jednak se rozšiřovalo území, které televizní signál pokrýval, dále stoupal počet a dostupnost televizorů, zvýšila se kvalita vysílání i kvalita televizorů, narůstal také podíl vysílacího času, rozšířilo se množství programů, jež televizní vysílání poskytují, s kabelovou technologií přišla také možnost přijímat programy z celého světa. Množství stanic, ať už tuzemských či zahraničních, pak umožnilo strukturaci programu, a tedy i strukturaci skupin diváků včetně skupin menšinových. Od poloviny osmdesátých let se mládež ve svých volnočasových aktivitách věnuje

převážně sledování televize. Po roce 1989 dochází k nárůstu sledovanosti, který je možné vysvětlit tím, že se na televizní obrazovku dostaly pořady, s nimiž se diváci v předešlém režimu téměř nestýkali. Jednalo se o americké seriály, akční filmy, ale také o erotické či pornografické pořady. Ke změnám v programové nabídce přispěl také nástup soukromé televize Nova, kterým u nás bylo zahájeno komerční vysílání. Dle výzkumů Petra Saka prováděných v letech 1982–2002 pozorujeme nárůst sledování televize až do roku 1997. V roce 2000 jsou již tendence sledovanosti sestupné a tento trend potvrzují také měření prováděná roku 2002. Průzkumy prováděné v druhé polovině devadesátých let také narušily mýty, jež mládež identifikovaly jako nic nedělající skupinu trávící všechny svůj volný čas u televize. Výsledky ukázaly, že žáci středních a učňovských škol trávili u televize 16 hodin týdně, zatímco jejich rodiče sledovali televizi 17,2 hodin týdně. Rozdíly v podílu času věnovanému sledování televize jsou podmíněny příslušností k typu rodiny, nikoliv příslušností ke skupině mládeže. Diferenčním prvkem je především vzdělání – lze vyvozovat pravidlo, že čím nižší vzdělání rodina má, tím více televizi sleduje a svým chováním ovlivňuje dítě, pro které se stává televize také dominantním prvkem. (Sak, Saková 2004, s. 89–93)

2.3. Proč sledujeme TV

Televizní publikum má při sledování televize jistá očekávání, je ke sledování určitým způsobem motivováno. Právě tyto motivy nám mohou televizního diváka více přiblížit.

V šedesátých a sedmdesátých letech dvacátého století se rozvinula teorie užití a uspokojení reprezentovaná Elihu Katzem a Denise McQuailem. Dle těchto teoretiků publikum sice nemůže ovlivnit podobu obsahů, které jsou mu nabízeny, ale zároveň publikum není pasivní, neboť pouze využívá média k uspokojování svých potřeb. Diváci si tak vybírají určité pořady, které je v tu chvíli zajímají – uspokojují momentální potřebu. Pociťované potřeby také ovlivňují to, jak je s mediálním obsahem nakládáno. Uživatel si ze sdělení vybírá ty aspekty, které považuje za důležité, popř. ty které mu připomínají jeho životní situace, touhy či pocity.

Dělení potřeb dle McQuaila (1999) či Browna (1972):

a) potřeba informací: Je založena na zvědavosti a praktických výhodách, jež člověk získává budováním si obrazu světa.

b) potřeba udržet si pocit své totožnosti: Pomocí médií si jedinec ověřuje modelové role chování a tím redukuje pocit vlastní nejistoty.

c) potřeba společenské interakce: Jedinec rozvíjí povědomí o vlastním společenském chování a mezilidských vztazích, které se opírají o příklady z médií.

d) potřeba nechat se bavit a rozptýlovat: Tato potřeba je motivována útekem od starostí, obav a úzkostí (dochází k emocionálnímu uvolnění).

e) potřeba časové struktury běžného dne

(Burton, Jirák 2001, s. 330–334)

Podle výzkumu⁵ Petra Saka a Karolíny Sakové byly nejčastějšími důvody sledování televize potřeba získávat informace (90 %), dále potřeba zábavy (91 %), nezanedbatelná není ani potřeba odreagování (81 %) a potřeba odpočinku (77 %). Oproti tomu nejsou jako důvody označovány zvyk, prožívání chybějícího, potřeba zabít čas či zvuková kulisa. Důvody sledování určitých typů pořadů jsou diferencovány také z hlediska pohlaví. Například muži upřednostňují pořady, při kterých prožívají dobrodružství, na rozdíl od žen, které toto hledisko odmítají a zaměřují se spíše na pořady, při kterých prožívají pocity lásky a přátelství. Průzkum byl prováděn v letech 2000 a 2002 a výsledky naznačily, že obecně stoupá potřeba informací, zatímco potřeba uspokojení uměleckého zážitku nebo snaha vzdělávat se pomocí televize mírně klesá. Je otázkou, zda výzkum prováděný v těchto letech má dlouhodobější výpovědní hodnotu, nebo se jedná pouze o statické údaje v daném období. Dále se můžeme ptát, jestli za těmito údaji stojí změna v postojích mladých lidí, nebo změna v programovém vysílání televizních stanic. (Sak, Saková 2004, s. 99)

2.4. Technologické proměny médií

Jak bylo uvedeno v předcházejících kapitolách, za médium lze považovat prakticky jakýkoliv prostředek, který nám umožňuje přenos informací. Za první typy komunikace považujeme už obrazová sdělení (kupř. jeskynní malby). Dalším stupněm vývoje v tomto směru bylo poznání písma, výroba papíru a především vynález knihtisku Janem Gutenbergem v roce 1450, jenž zpřístupnil textová sdělení

Mládež ve věku 15–30 let odpovídala na otázku: Co očekáváte od televizního vysílání?

širšímu okruhu jedinců. Opustíme-li oblast grafické – textové komunikace, dostáváme se ke zcela jiným typům médií, k tzv. médiím elektronickým. Jedná se především o rozhlas a televizi.

Díky elektronickým médiím přestaly být tělesná přítomnost a přímý sociální kontakt jediným zdrojem zkušenosti. Jedinci mohou přihlížet společenskému dění, aniž by museli být přímo na místě. Elektronická média jsou dnes přítomna v každém fyzickém prostředí. Téměř ve všech domácnostech se nachází rozhlasový a televizní přijímač. Elektronická média nás z určitého pohledu spojují, díky nim sdílíme společná místa a zážitky, a to bez ohledu na status či postavení.

(Meyrowitz 2006, s. 9)

Dalším stupněm rozvoje technologií jsou digitalizovaná obrazová a jazyková sdělení přenášená z jednoho místa na světě na jiné téměř okamžitě. Rychlost nabídky mediálních sdělení se tedy maximálně zrychlila. Převod analogových dat do číselné – digitální podoby umožnil jejich větší aktualizaci, zpracování jejich snadnější distribuci. Digitalizace je také jednou ze stránek globalizace, neboť globalizaci lze chápat jako neustálé zkracování vzdáleností – vzdálenost zkracuje o to více, že užívá jednotného digitálního formátu a tím se standardizuje. V posledních dvaceti letech došlo k rozvoji počítačových technologií a s nimi i k rozvoji komunikačního potenciálu v rámci síťového propojení. Nejvýznamnější celosvětovou sítí je bezpochyby Internet a na něm založený World Wide Web, jenž umožňuje okamžité vyhledávání a zobrazování různých typů informací v rámci celého světa.

(Jiráček, Köpplová 2002, s. 195–196)

Nové technologie jsou významnou součástí globalizace, neboť je neomezují žádné hranice, vytvářejí nový digitální prostor s novými vztahy s novými formami komunikace, jež vytvářejí nové sociální formy chování. K těmto novým technologiím, jež výrazně přispívají ke změnám v chování a jednání mládeže, řadíme především osobní počítač a Internet. (Sak, Saková 2004, s. 124)

Dnešní dobu lze tedy charakterizovat jako dobu digitálních a multimediálních technologií, která nastupuje po době médií klasických. Etapy lidské společnosti zaznamenaly již mnohokrát nástup nového média, jež mělo zcela vytlačit médium předchozí (film měl nahradit divadlo, rozhlas měl nahradit živou hudbu). K zániku staršího média však nedocházelo, docházelo pouze k jeho změnám, jež byly bezprostřední příčinou nástupu médií nových. Klasická média, mezi která patří tištěný text, knihy, časopisy také podléhají změnám, které byly způsobeny médii

novými – například v devadesátých letech nastoupila s bulvární orientací komerční televize Nova, která částečně učila kurz především médiím tištěným.

(Sak, Saková 2004, s. 113–118)

2.4.1. Digitální média v informační společnosti

Komputerizace, respektive digitalizace charakterizuje poslední (současnou) etapu mediálního vývoje. Digitální informace se stala základem nových tzv. počítačových médií.

Komputerizace je proces, kdy se informační a komunikační technologie stávají podstatnou součástí společnosti. Někdy pak hovoříme o informační společnosti, neboť informace jsou nezbytné pro její rozvoj a fungování. (Sak, Saková 2004, s. 124) Důležitým rysem teorie informační společnosti je také to, že informace je určitým specifickým zdrojem, jenž má naprosto odlišný charakter od tradičních výrobních faktorů. (Petrušek 2007, s. 118) Dále v sobě výraz „informační společnost“ také zahrnuje význam toho, jak důležité jsou toky informací napříč celým světem. V této souvislosti pak musíme reflektovat využívání nového média Internetu. (Cohen, Kennedy 2000, s. 254)

Prvotně je však informační společnost spojena především s osobním počítačem a s jeho implementací do společnosti, tzn., že je využíván ve všech společenských procesech. Charakteristickými rysy moderní – informační společnosti jsou tedy vybavení, dostupnost a fungování, které je také spojeno s osvojením si určitých dovedností. Jak vyplývá z některých sociologických výzkumů a analýz, hraje v procesu tohoto osvojení významnou roli mládež. Právě mladí lidé byli v devadesátých letech významnou součástí komputerizace společnosti. Zajímavým rysem je také to, že počítačová gramotnost nebyla součástí výukových programů, ale že se jednalo spíše o vlastní zájem – koníček ve volném čase a vědomosti byly nabývány formou samostudia. (Sak, Saková 2004, s. 125) V empirickém výzkumu v letech 1997, 2000 a 2002 se respondenti ve věku 15–23 let vyjadřovali k různým možnostem získávání počítačových dovedností. Ve sledovaném období je zřetelný vývoj na všech stupních školního vzdělávání – zatímco v roce 1997 respondenti tvrdili, že znalosti na základní a střední škole rozhodně nenabývali, v roce 2002 se toto radikální stanovisko zcela změnilo. Mezi výrazné položky v procesu učení se počítačové gramotnosti ve všech zkoumaných obdobích patří především vlastní

studium a kamarádi. Nízký podíl na počítačovém vzdělávání mají naopak rodiče⁶, kteří do tohoto procesu prakticky nezasahují. (Sak, Saková 2004, s. 131)

Během posledních třiceti let, zvláště pak v devadesátých letech, dochází díky digitálním technologiím také k vývoji v oblasti komunikace, jež pracuje s počítačovými systémy, které mohou být vzájemně propojeny do nejrůznějších sítí. Z těchto systémů je nejznámější a nejdůležitější síť Internet a s ní pracující World Wide Web poskytující rychlou a vzájemnou výměnu digitálních informací. Jedná se o nový druh komunikace překračující díky digitálnímu kódu hranice jednotlivých států, ba i kontinentů. Systém je omezen pouze technickou stránkou tohoto fenoménu, tzn. technikou internetovou komunikaci poskytující – kabelové rozvody, satelit, optická vlákna. Pro Internet jakožto médium je typické to, že nemá žádného vlastníka, není tedy ani jednotně organizován, respektive omezován. Někteří teoretici hovoří o nefyzikálním poli, ve kterém se odehrávají nejrůznější typy komunikace. (Watson 1998, s. 259).

Dramatik a teoretik rozhlasu Bertold Brecht, jenž byl do značné míry ovlivněn svým přítelem, teoretikem masových médií, Waltrem Benjaminem, již ve třicátých letech předvídal, i když jen v obecné rovině, Internet, když žádal namísto jednosměrného toku informací oboustrannou interaktivní tvorbu. Na vývoji Internetu se podílely, především finančně, ozbrojené síly USA, které chtěly vytvořit komunikační systém s odolností vůči radioaktivnímu záření, dále pak skupiny nadšenců a badatelů v Kalifornii, které chtěly vytvořit interpersonální komunikační síť dostupnou jedincům i organizacím. (Harrington 2006, s. 230)

Prostor ani čas Internet nebere v potaz (čas je omezen na množství informací, které mohou být za jednotku času přeneseny). Vzniká tak zdání blízkosti účastníků komunikace. Rysy masové společnosti, jako jsou odcizení nebo izolovanost, v prostředí Internetu neexistují, a veškeré informace jsou dostupné všem uživatelům. (Jirák, Köpplová 2002, s. 197–198) Právě proto může být existence Internetu chápána také jako součást posilování demokratických principů společnosti. Nové skupiny, někdy také nazývané „diskusní skupiny“ sestavené v rámci tohoto média mohou formulovat své názory a postoje s ostatními připojenými lidmi bez časového a prostorového omezení, tedy kdykoliv a v rámci celého světa. (Cohen, Kennedy 2000, s. 255)

⁶ Položka rodiče nebyla zahrnuta do výzkumu v roce 2002.

Internet většinou pouze přetváří formy klasické mediální komunikace. Noviny a časopisy mají vlastní zájem na tom, aby byly distribuovány i v elektronické podobě, stejně je tomu i u knih popř. u rozhlasových stanic. Další vývoj internetové komunikace je těžké předpokládat. Produkty Internetu jsou sice dostupné všem, ale ve skutečnosti se k nim dostává kvůli technickým a ekonomickým omezením pouze zlomek lidské populace. (Jirák, Köpplová 2002, s. 197–199)

Internet je jistým nefyzikálním, pouze myšleným prostorem, ve kterém se uskutečňují stejné druhy komunikace jako v reálném prostředí. Rozvíjejí se v něm veškeré komunikační aktivity – elektronická pošta, diskuze, deníky, časopisy, knihy, rozhlasové stanice. Internet tedy není ve skutečnosti samostatným médiem, ale pouze prostředím, ve kterém jsou nejrůznější druhy médií naplňovány. Média v tomto prostředí jsou však obohacena o prvek interaktivnosti, tzn., že příjemce se na konečné podobě komunikace také podílí. Interaktivnost zde představuje větší podíl zpětné vazby v komunikaci, oproti klasické mediální komunikaci, kde zpětná vazba v takové míře nefunguje. Dá se říci, že si uživatel vybírá z produktu jen to, o co má opravdu zájem, výsledný produkt je tak mnohem více specifikován.

Z hlediska aktivity žáků druhého stupně základní školy je tedy Internet mnohem přínosnější médium. Na rozdíl od televize, z níž žáci sice aktivně přejímají informace, ale na samotné tvorbě se nijak nepodílejí, Internet uživatele aktivizuje jednak příjmem informací, jednak jejich samotnou tvorbou. Žáci se mohou podílet na výsledném produktu a rozhodují o druhu a množství informací, stejně i o způsobu, kterým je budou přejímat. Z jiného úhlu pohledu může být televize výhodnějším médiem, a to právě díky nemožnosti pracovat s produktem, který je žákům poskytován. Při sledování televize jedinec vnímá celou nikterak nezměněnou informaci. Na Internetu však s informací pracuje, zkracuje ji, přeskakuje, popřípadě se orientuje pouze na zábavní složky. To neznamená, že by byla televize od zábavní funkce oproštěna, neboť tato funkce je jejím primárním cílem, ale některé druhy pořadů (hlavně na veřejnoprávních kanálech) jsou konstruovány s úmyslem více informovat, než pobavit. (Jirák, Köpplová 2002, s. 199–200)

2.5. Teorie mediálních účinků

Jestliže se významnou součástí volného času mládeže stávají mediální aktivity, je na místě zabývat se také tím, jak média působí na žáky druhého stupně základních škol.

Účinky médií na jednotlivce a na celou společnost jistě existují, ale jejich povaha je předmětem názorové nejednotnosti. Tato názorová nejednotnost je způsobena neustále se vyvíjejícím charakterem mediální komunikace, jenž souvisí se změnami společenskými, ekonomickými i technologickými. Zkoumání účinků médií je přímo závislé na stavu společnosti, a nelze jej proto zkoumat samostatně, ale vždy musíme brát v potaz společenský kontext. Při posuzování účinků médií musíme tedy zohlednit především stav společnosti (např. nejčastější způsoby komunikace, úroveň vzdělanosti), technický rozvoj médií a úroveň poznání společnosti. Důkazy o tom, že média byla vždy považována za instituci s velkým vlivem, přináší historie. Již od vynálezu knihtisku panovaly cenzurní a propagandistické tendence s cílem dosáhnout předem plánovaných účinků nebo naopak potenciálním účinkům zabránit. S principem působení médií a následného ovlivnění pracuje pomocí nejrůznějších sdělení také reklama. Účinky médií se dají nahlížet ze dvou různých úhlů. První hledisko říká, že média mají silný dopad, který je vyvolán samotnými médii, účinek však nemusí být záměrný. Média vytvářejí určitá sdělení, tato sdělení mají jistý účinek, a ovlivňují tak příjemce. Na základě takového pohledu hodnotíme účinky reklamy nebo nárůst agresivního chování dětí v dětském kolektivu po zhlédnutí naturalistických násilných scén v televizi. Úvaha v těchto případech předpokládá, že média dokážou pěstovat postoje příjemců. Další představa vychází z etnografického pojetí komunikace, což znamená, že příjemci jsou v procesu mediální komunikace aktivními činiteli, vybírají si nabízené mediální produkty dle svého zájmu, a jelikož jsou média na příjemci ekonomicky závislá, musí se přizpůsobovat jeho potřebám. Nepůsobí tak tedy pouze média na publikum, ale i publikum na média a nakonec vlastně i publikum samo na sebe prostřednictvím médií a média sama na sebe prostřednictvím publika. Vztah mezi společností – publikem a médii je tedy vzájemný. Snažíme-li se zkoumat účinky médií, musíme počítat s tím, že jednoznačné vykládání charakteru mediálního působení je problematické, neboť interpretace získaných dat z prováděných výzkumů bývá často rozdílná. V úvahu je nutno brát také to, že stejný mediální obsah se může podílet na naprosto rozdílných

změnách u jednotlivce nebo v celé společnosti. Takové rozdílné změny jsou podmíněny množstvím proměnných – například ve vztahu rizika a zobrazování násilných obsahů je nutno vnímat: věk, inteligenci, pohlaví, citové zázemí, vztah společnosti k násilí apod. Účinky médií lze nahlížet také z hlediska krátkodobého či dlouhodobého. V prvním případě se zabýváme momentálním účinkem (např. strach při sledování hororu) a v druhém případě sledujeme účinky trvalé (např. socializace jednotlivce do společnosti). Dále sledujeme účinky jako přímé a nepřímé. Přímé účinky jsou chápány většinou jako krátkodobé a jako odpovídající záměrům toho, kdo mediální obsah vytvořil. Přímé účinky se stávají také předmětem obav (např. pornografické obsahy by mohly ovlivnit mravní a citový vývoj jedince nebo úspěšnost záměrného působení a následné zneužití v propagandě). Proti přímým účinkům stojí teorie, že vliv médií může být zprostředkován (např. názorovým vůdcem) a dopad se projeví nepřímo a s větším časovým odstupem, přičemž roli mohou hrát i další faktory. Účinky můžeme charakterizovat také jako plánované a neplánované. Plánované účinky jsou v souladu se záměrem toho, kdo byl jejich zadavatelem. Jedná se o různé reklamní a politické kampaně, o snahu zapůsobit na spotřebitele a změnit jeho chování. Stejně tak ale dochází k účinkům neplánovaným, které jsou vedlejším produktem, jenž nebyl v kompetenci zadavatele mediálního obsahu (socializace, konstrukce reality). (Jirák, Köpplová 2001, s. 170–178)

Dle Pottera (1998, s. 198) můžeme u mediálních účinků reflektovat také jejich povahu, respektive reakci, která byla mediální publikací u publika vyvolána:

a) Kognitivní účinky dávají uživateli mediálního obsahu možnost naučit se, zapamatovat si a později využít jisté podněty, které nám média nabízejí. Kognitivní účinky mohou být jednak záměrné (zpravodajství, reklama), ale také nezáměrné, kdy film poskytne určité informace, ačkoliv to není jeho záměrem. Takové bezděčné učení se především u televize stává předmětem kritiky, protože konzument mediálního obsahu je v tomto případě pasivní, není si vědom svého učení a informace aktivně nezpracovává a nevyhodnocuje je.

b) Citové účinky jsou empiricky ověřeným faktem, neboť příjemci mediálního obsahu na sdělení prokazatelně citově reagují (smutek, nuda).

c) Fyziologické reakce jsou stejné jako v jiných případech. Jedná se o reakce na podněty jako stažení či rozšíření očních panenek, ale také v případě napínavosti příběhu o zvýšení krevního tlaku, někdy i zrychlené dýchání a pocení.

d) Účinky jsou hodnoceny také dle toho, jestli podporují hodnoty dané společnosti, pak mluvíme o konstruktivních účincích (vzdělání, poctivé jednání), pokud hodnoty dané společnosti porušují, mluvíme o účincích destruktivních (bezohlednost, násilné řešení konfliktů). Je zajímavé, že destruktivní účinky souvisí také s větším vnímáním intenzity účinků médií. Panuje tedy představa, že negativní působení médií na jedince a společnost má vysokou intenzitu.

(Jirák, Köpplová 2001, s. 178–180)

2.5.1. Mediální působení na dětského příjemce

Dítě bývá často vnímáno jako bezbranný nekompetentní divák, který se nemůže mediálním sdělením samostatně bránit. Jednou z hlavních tezí je to, že dítě nedokáže objektivně posoudit rozdíl mezi smyšleným a skutečným, tedy mezi faktem a fikcí. Tato argumentace se vztahuje hlavně k násilí, které je televizními pořady produkováno. Soudí se, že do určitého věku dítěte tomu tak opravdu může být. Dítě např. není s to posoudit nereálnost některých násilných scén v kreslených seriálech. Kolem osmého roku života má však dítě dostatek zkušeností, aby reálné od nereálného dokázalo bezpečně rozeznat. Vliv na formování osobnosti dítěte během období, kdy nerozlišuje faktické od fiktivního, však nelze bagatelizovat, jeho důsledky se mohou projevit v pozdějších etapách života. Mezi další negativní teze patří riziko osvojení si stereotypního jednání, které je televizí produkováno v rámci zobrazování moderních postojů. Přičemž představa je taková, že si dítě osvojí samozřejmě to nejhorší modelové chování. Průzkumy však nic takového nepotvrdily. Např. Gunter a McAleerová dokládají, že sociální role reprezentované televizí jsou daleko významnější při formování pohledu dětí na jejich budoucí povolání. Obavy z toho, jak bude televize působit na dětského diváka, jsou většinou konstrukcí obav či předpokladů, jak televize působí na diváka dospělého. Mezi běžné obavy patří strach z přílišného sledování televize, předsudky spekulující s bezbranností a pasivitou dětského diváka, dále předpoklady o tom, že není schopen kategorizovat mediovaná sdělení, stejně tak i předpoklady o jednoznačně negativních účincích sledování televize. Pokud vycházíme z představy o větším účinku obrazových sdělení, musíme mimo televize zahrnout i VHS či DVD nahrávky, neboť zde příjemce s obrazem manipuluje – zpomaluje ho nebo ho zrychluje, opakuje nebo přeskakuje scény. (Burton, Jirák 2001, s. 367–369)

Dnešní způsoby užívání médií mohou však vytvářet pozitivní vztah k získaným informacím, k námětům volnočasových aktivit a vzbuzovat zájem mladých lidí o vyjádření svých názorů. Mladí uživatelé se učí s médii pracovat, učí se v nich hledat potřebné informace a podněty k různým činnostem. Zároveň se však také přistupuje k vytváření vztahu jedince ke sdělované skutečnosti. Reflexe sdělované skutečnosti je nutná z hlediska nežádoucích účinků, které na mladé uživatele působí. Takové účinky se někdy projevují okamžitě, jindy se nemusí projevit vůbec. Pokud jsou média využívána s nadměrnou časovou dotací každý den, může docházet k absenci činností kompenzačních – kupříkladu sportovních nebo uměleckých. *„Média sice umožňují získávat množství obsahově různorodých informací a operativně navazovat kontakt s dalšími lidmi, často se to však děje bez zažité osobní zkušenosti a rozvíjení hlubšího vztahu. Je proto žádoucí obsah a metody aktivit volného času koncipovat tak, aby nevedly k jednostrannosti a stereotypům, nýbrž podporovaly všestranný rozvoj osobnosti.“* (Hofbauer 2004, s. 137)

V médiích se můžeme setkat s přístupy velice spornými, mnohdy zcela nepřijatelnými – jde o pronikání mediálních obsahů striktně určených pro dospělé mezi děti a mladé lidi. Je to především problematika pornografie. Dle výzkumu Centra preventivního lékařství 75 % čtrnáctiletých žáků pražských škol navštívilo v roce 2001 internetové stránky s tvrdým pornem a někteří se k nim opakovaně vraceli. Problémem je tedy přílišná dostupnost informací, jejich množství, rozptýlenost a malá využitelnost. Důležitým předmětem se proto stává mediální výchova, která děti a mládež naučí jednak s médii pracovat, vhodně je užívat, ale také je hodnotit kriticky (podrobit mediální obsahy kritické analýze). (Hofbauer 2004, s. 137) V tomto směru by mělo být přistupováno také ke komerčním televizím, jež své vysílání prezentují pouze jako zábavu. Empirický výzkum⁷ prokázal souvislost mezi specifickými skupinami dětí (většinou děti z problémového rodinného prostředí), jež sledují některé pořady na Nově (akční filmy, erotické filmy) a jejich delikventním chováním. (Sak, Saková 2004, s. 108)

V kontextu účinků mediálního působení tedy nelze opomenout prvek násilí, jenž vede k obavám z dopadu na jeho uživatele, a to především na děti. Dnes jsou

⁷ Sak, P. *Normalita a sociální deviace mládeže*. Grant MV ČR. Praha, 1998. Závěrečná výzkumná zpráva

tyto obavy směřovány hlavně k televizi a počítačovým hrám, tedy k vysílacím médiím. Pozornost je zde soustředěna na fyzické násilí, respektive na jednání směřující k fyzickému poškození jedince. Takto zobrazované násilí je možno diferencovat na implicitní násilí (násilí naznačené, jehož průběh či konec je závislý na uživatelské představivosti), explicitní násilí (předvedené či podrobně popsání, zahrnující také následky), dále pak na násilí faktické (setkáváme se s ním například ve večerním zpravodajství) a fiktivní (s tímto typem se setkáváme ve fiktivních konstrukcích, jakými jsou například akční filmy). Násilí lze následně analyzovat z hlediska kontextu, v němž působí. Jednak se setkáváme s násilím samoučelným (bývá pouhým zpestřením děje), nebo s násilím, které je zakomponováno do děje jakožto krajní řešení neslučitelné s klasickým způsobem chování.

(Jiráková, Köpplová, 2002, s. 126)

3. Východiska výzkumu a metodika práce

3.1. Problematika

Volný čas je jednou z nejdůležitějších oblastí života pubescentních jedinců. Využívání médií, jež tvoří jeho podstatnou část, mají významnou úlohu při formování osobnosti žáků, určitým způsobem mohou ovlivňovat hodnotovou orientaci a také smýšlení o světě, a to především u žáků druhého stupně základní školy. Jakožto budoucí pedagog mám vlastní zájem reflektovat náplň volného času mládeže druhého stupně základních škol.

Mladí jedinci se zajímají o rozsáhlou oblast volnočasových aktivit, z nichž významný podíl tvoří aktivity mediální. Především technologický vývoj zapříčinil v tomto směru vznik médií zcela nových, fungujících na principech digitálního přenosu dat. Jedná se o počítačové technologie, které k nám začaly hojně pronikat již v devadesátých letech, ovšem proces komputelizace společnosti se rozvinul až v posledním desetiletí. Společně s počítačem začala v masovém měřítku existovat také nová technologie Internet, jež funguje jakožto médium komunikační pracující v rámci sítě, která je vytvořena vzájemně propojenými počítači. Na základě tohoto vývoje se také mění způsob, jakým jedinci tráví svůj čas. Jestliže se dříve hovořilo o tom, že žáci základní školy pouze sedí u televize, dnes se zase upozorňuje na to, že žáci tráví všechen svůj volný čas u počítače, respektive u Internetu. Již v souvislosti s nástupem televize byly vyjadřovány obavy, že se žáci zcela odkloní od médií tradičních, jako jsou kupříkladu knihy a s nástupem nových technologií tyto obavy ještě vzrostly. Předpoklady tedy vycházejí z toho, že nástup nového média zásadně ovlivní média předcházející (starší), respektive že ovlivní množství volného času, jenž u něj jedinci stráví.

3.2. Cíl výzkumu, výzkumná otázka, pracovní hypotézy

Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, jak tráví žáci druhého stupně základní školy svůj volný čas, a pomocí kvantitativního šetření určit, jaký časový podíl je věnován jednotlivým typům médií, a také to, s jakou četností jsou u nich využívány jednotlivé

funkce. Cílem je také zjistit, proč jsou některá média a jejich funkce využívána více a jiná naopak méně.

Výzkumná otázka

Jaké faktory ovlivňují volnočasové aktivity žáků druhého stupně základní školy?

Hypotézy

„Čím častěji žáci sledují televizní vysílání, tím méně se připravují na školní vyučování.“

„Žáci s televizí ve svém pokoji u ní tráví více času, než žáci, kteří vlastní televizi nemají.“

„Čím méně knih žáci dostávají, tím méně čtou.“

„Čím více času tráví žáci základní školy u počítače, tím méně jej tráví u televize.“

3.3. Charakteristika vzorku

Výzkum byl realizován na Základní škole Mikuláše z Husi v Táboře ve všech sedmých, osmých a devátých třídách, tzn. u jedinců ve věku 13–16 let. Jedná se tedy o záměrný výběr s předem určenými kritérii. Výzkum je koncipován jako studie pro tuto školu, a tak je reprezentativnost značně omezena. Z celkového počtu 187 dotazníků se navrátilo 183 a z těchto 183 bylo analyzováno 179 – čtyři dotazníky byly vyřazeny kvůli nesprávnému vyplnění. Respondenti byli rovnoměrně zastoupeni ve všech věkových skupinách kromě šestnáctiletých jedinců, ti reprezentovali pouze dvě procenta z celého souboru respondentů. Dotazovaný soubor tvořilo 51,5 % dívek a 49,5 % chlapců. Největší část respondentů pocházela z města s počtem obyvatel vyšším než 10 000 (60 %), z obce do 500 obyvatel bylo celkem 23 % jedinců. Žáci měli ve většině případů oba rodiče, kteří s nimi žili ve společné domácnosti (83 %), a jednoho sourozence (61 %).

3.4. Sběr dat a zpracování dotazníků

Sběr dat proběhl 16.–19. února v roce 2009. U vyplňování dotazníků jsem byl osobně přítomen, v několika případech pak bylo zprostředkováno tamějšími

pedagogy. Ve všech třídách byly dotazníky vyplněny maximálně do 25 minut⁸.

Ke zpracování standardizovaných dotazníků bylo užito kvantitativní analýzy v programu Microsoft Excel 2007 (především funkce kontingenčních tabulek). Získaná data byla srovnávána s výzkumy Petra Saka a Karolíny Sakové z let 2000 a 2002, s výzkumy Jitky Bělohradské z let 2003, 2006, 2007 a s výzkumy Českého statistického úřadu.

V případě ověřování jednotlivých pracovních hypotéz bylo užito jednak srovnávání dat u jednotlivých proměnných, dále funkce průměru a také Spearmanova koeficientu korelace. Ten vyjadřuje míru závislosti jednotlivých proměnných a pohybuje se v intervalu (+1 až - 1). Kladné hodnoty značí přímou závislost, záporné hodnoty nepřímou závislost. Spearmanův koeficient korelace byl užit při ověřování závislosti času stráveného u počítače a času stráveného u televize. Koeficient korelace má v tomto případě až podezřele vysokou hodnotu, vyjadřující přímou závislost. Žáci vypovídali, že u PC a TV tráví v jednotlivých časových kategoriích obdobné množství času. Je však otázkou, zda žáci neměli tendenci některou z těchto aktivit nadhodnocovat.

⁸ Dle *Základů sociologického výzkumu* je ideální rozmezí 20–30 minut. (Surynek, Komárková, Kašparová 2001, s. 92)

Analytická a interpretační část

4. Aktivity ve volném čase

Frekvence volnočasových aktivit byla zjišťována pomocí otázky: „*Kterým činností se ve volném čase věnuješ?*“ Respondenti odpovídali pomocí pětistupňové nabídky: nikdy, alespoň 1x měsíčně, alespoň 1x za 14 dní, alespoň 1x týdně, denně.

Nejčastějšími náplněmi volného času byla práce na počítači, sledování TV a příprava do školy. Hodnotíme-li tyto činnosti dle denního užívání, TV sleduje 87 % žáků, PC užívá 79 % žáků a do školy se denně připravuje 68 % žáků. Mezi další volnočasové aktivity s významnou denní frekvencí lze ještě zařadit sportovní činnosti (45 %).

Srovnáváme-li tyto aktivity z hlediska pohlaví, zjišťujeme, že jsou hodnoty v zásadě vyrovnané, pouze PC užívají každý den více chlapci (o 5 %), naproti tomu v přípravě do školy jsou o něco svědomitější dívky (o 8 %).

U těchto činností (s denní frekvencí) také usuzujeme, že žáci svůj volný čas tráví převážně mediálními aktivitami, užívají moderní médium PC, zároveň se neodvracejí od staršího média televize. Příprava na školu je až na třetím místě za těmito činnostmi, žáci tak částečně upřednostňují zábavu před povinnostmi⁹.

Tab. č. 1 – **Volnočasové aktivity žáků základní školy** (v %)

	Nikdy	1x měsíčně	1x za 14 dní	1x za týden	Denně
Sledování televize	0	0	2	11	87
Činnost na počítači	1	2	2	16	79
Příprava na školu	4	6	5	17	68
Sportovní aktivity	5	6	7	37	45
Poslech rozhlasu	21	15	5	26	32
Sledování DVD	3	18	20	41	18
Čtení časopisů	8	21	19	35	16
Čtení knih	30	29	14	14	13
Sledování videa	30	21	16	19	13
Čtení novin	23	20	19	29	8
Návštěva kina	21	75	3	1	1
Návštěva divadla	70	30	0	0	0

⁹ Tvrzení lze porovnat s daty v kapitole Využívané možnosti počítače.

Ve výzkumech¹⁰ Petra Saka a Karolíny Sakové z roku z roku 2001 je sledování televize a příprava do školy také nejčastější činností žáků. Činnost na počítači¹¹ má však hodnotu indexu volnočasových aktivit nižší (3,6) než v našem výzkumu. Rozdíl činí až 1,2 stupně, nejedná se tak o činnost s denní, ale s týdenní frekvencí. (Sak, Saková 2004, s. 69–70) Tato skutečnost je způsobena několika faktory, o kterých bude řeč v dalších kapitolách.

Tab. č. 2 – **Srovnání aktivit mládeže ve volném čase podle Petra Saka a našich výsledků (Index 1–5)**¹⁰

Rok 2009				Rok 2001 (výsledky Petra Saka)	
	Chlapci	Dívky	Celkem		Celkem (věk 15–18)
Poslech rozhlasu	3,3	3,3	3,3	Poslech rozhlasu	4,2
Sledování televize	4,9	4,3	4,6	Sledování televize	4,8
Návštěva kina	1,8	2,0	1,9	Návštěva kina	2,3
Čtení knih	1,9	3,1	2,5	Čtení knih	3,3
Čtení novin	2,6	3,0	2,8	Čtení novin	X
Čtení časopisů	2,8	3,8	3,3	Čtení časopisů	X
Návštěva divadla	1,2	1,4	1,3	Návštěva divadla	1,9
Sledování DVD	3,7	3,4	3,5	Sledování DVD	X
Sledování videa	2,8	2,5	2,6	Sledování videa	2,8
Činnost na počítači	4,8	4,7	4,8	Činnost na počítači	3,6
Sportovní aktivity	4,1	4,2	4,1	Sportovní aktivity	X
Příprava na školu	4,2	4,6	4,4	Příprava na školu	4,4

Zdroj: Sak, P., Saková, K. 2004

Významný časový podíl v našem šetření zaujímá také poslech rozhlasu, čtení časopisů a sledování DVD. Rozhlas poslouchají chlapci i dívky se stejnou časovou dotací, ve sledování DVD jsou o něco více aktivní chlapci. Ve čtení časopisů jsou naopak mnohem aktivnější dívky, u nich má tato činnost charakter týdenní frekvence

¹⁰ Petr Sak užil k vyjádření frekvence volnočasových aktivit index, který byl vytvořen jako aritmetický průměr jednotlivých četností, pohybuje se v intervalu 1–5. Tvorba indexu je v tomto případě metodologicky sporná, neboť z ordinálních dat nelze počítat průměr. Náš index byl tímto způsobem vytvořen pouze za účelem komparace výsledků obou výzkumů.

¹¹ Petr Sak užil ve svém výzkumu termín Práce s počítačem nikoliv činnost na počítači.

(týdně jej četla přibližně polovina dívek), ale u chlapců má již charakter čtrnáctidenní (týdně jej četla pouze čtvrtina).

Zvláštní zastoupení má položka sledování videa. Video, jakožto médium zastarávající, má sledovanost podstatně nižší než DVD. Starší výzkumy vůbec položku DVD nezahrnovaly, to se týká i výzkumu Petra Saka z roku 2001, proto zde komparace není možná.

Video jako zastarávající přehrávač potvrzují také statistiky prodeje jak videorekordérů, tak DVD přehrávačů. Videorekordéry byly dominantním médiem svého druhu na trhu po dobu dvaceti pěti let, jejich prodej však začal kulminovat v polovině devadesátých let a v roce 2004 se již prodávalo čtyřikrát více DVD přehrávačů než videí.¹² Tento fakt potvrzují také statistické údaje z výzkumu agentury Mediaresearch a Stem Mark. V roce 2007 se zvýšil v ČR o 13 % počet domácností vybavených DVD a zároveň klesl počet domácností s videem o 2 %.¹³

Další oblastí s nižší frekvencí podílu volnočasových aktivit je četba novin a knih. Knihy a noviny nebyly čteny buďto vůbec, nebo s frekvencí měsíční či čtrnáctidenní. Porovnáme-li četbu z hlediska pohlaví, u novin nenajdeme výraznější rozdíly, u knih jsou však rozdíly nápadné. Téměř polovina chlapců nečte nikdy (43 %), zatímco dívky čtou v polovině případů alespoň jednou týdně (40 %).

Nejnižší frekvenci volnočasových aktivit pozorujeme u návštěv kin a divadel. Do kin chodí žáci o něco více, ale rozdíl není tak evidentní (viz tab. č. 1). Na návštěvě obojího má podíl základní škola, která v rámci organizace školního roku počítá i s divadelními vystoupeními a aktuálními filmovými snímky.

4.1. Sledování televize

Jak již bylo uvedeno výše, sledování televize má charakter každodenní frekvence, přičemž alespoň jednou týdně sleduje televizi 99 % žáků, ve výzkumu Jitky Bělohradské (2007) to bylo dokonce 100 % žáků. Televize je totiž navzdory novým a rozvíjejícím se technologiím doposud nejrozšířenějším médiem a alespoň

¹² Marčák, M.: *Videorekordéry jsou zastaralé*. [online] Vystaveno 23. 11. 2004 (cit. 10. 3. 2009). Dostupné z: <http://www.blisty.cz/2004/11/23/art20786.html>

¹³ Mediaresearch/Stem Mark: *Technická úroveň televizorů a četnost jejich doplňků v českých domácnostech v roce 2007*. [online] Vystaveno 2. 4. 2008 (cit. 30. 3. 2009) Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/ct/sledovanost/div-chovani/2007_tech_podm.pdf

jednu televizi má každá domácnost. Také z výzkumů provedených agenturami MEDIARESEARCH a STEM MARK vyplývá, že 100 % domácností je vybaveno alespoň jedním televizorem, přičemž dva televizory vlastnila přibližně čtvrtina domácností.¹⁴

Tab. č. 3 – Počet televizorů v českých domácnostech v roce 2007

	V tisících	V %
1 televizor	2 774	70
2 televizory	977	25
3 televizory	210	5

Zdroj: Kontinuální výzkum – MEDIARESEARCH/STEM MARK

Dále přistoupíme k falzifikaci první pracovní hypotézy: „Čím častěji žáci sledují televizní vysílání, tím méně se připravují na školní vyučování.“ Srovnávána byla data přípravy na školní vyučování s každodenním sledováním televize a počtem respondentů u obou proměnných.

Tab. č. 4 – Jak se připravují žáci sledující každý den TV na školní vyučování

Příprava na školní vyučování (v %)	Žáci sledujících TV každý den (v %)
nikdy	3
1x měsíčně	6
1x za 14 dní	5
1x za týden	13
denně	61
Celkem	88

Jak je z tabulky č. 4 patrné, čím častější byla příprava na školní vyučování, s tím zároveň neklesal počet respondentů u každodenního sledování TV. Každý den se na školní vyučování připravovalo 68 % respondentů a zároveň se 61 % z celkového počtu respondentů dívalo denně na TV. U kategorie žáků, kteří se

¹⁴ Mediaresearch/Stem Mark: *Technická úroveň televizorů a četnost jejich doplňků v českých domácnostech v roce 2007*. [online] Vystaveno 2. 4. 2008 (cit. 30. 3. 2009)
Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/ct/sledovanost/div-chovani/2007_tech_podm.pdf

připravovali na školní vyučování alespoň jednou týdně (17 %), sledovalo každý den televizi 13 % žáků z celkového počtu respondentů. Počet každodenních diváků – žáků se s častější přípravou na školní vyučování nesnižoval, hypotéza tedy byla vyvrácena. Je však otázkou, do jaké míry respondenti poctivě vyplňovali položku sledování televize a zda se nejednalo o rutinní označování pole *denně*.

Sledování televize bylo nadále zkoumáno také v řádu hodin. Kritérii závislosti se staly přítomnost televize v pokoji žáků a počet členů domácnosti. Žáci sledují televizi v pracovní dny 2 hodiny a 30 minut a o víkendu 3 hodiny. Větší časový podíl strávený u televize o víkendu je následkem celkově vyššího podílu volného času v těchto dvou dnech, neboť v týdnu pracovním jsou žáci vázáni časem školní docházky. Údaje je možno porovnat s výzkumy prováděnými Českou televizí v roce 2007. Čas strávený u televize činil u dětí ve věku 4–14 let 1 hodinu a 49 minut. Děti v této věkové kategorii věnují denně sledování televize méně času než dospělí – v průměru o 1 hodinu a 20 minut.¹⁵ Z těchto ukazatelů je zřejmé, že každá věková skupina tráví čas u televize v různé míře, tedy i žáci druhého stupně základních škol jsou v tomto směru specifickou skupinou vymezenou věkem, dále také příslušností k instituci základní školy.

Čas strávený u televize byl zkoumán také z hlediska její přítomnosti v pokoji žáka. V tomto směru byla postavena druhá pracovní hypotéza: „*Žáci s televizí ve svém pokoji u ní tráví více času, než žáci, kteří vlastní televizi nemají.*“ Z celkového počtu respondentů mělo ve svém pokoji televizi 56 % žáků a 44 % žáků televizi nemělo. Srovnáme-li tento údaj s údajem z výzkumu Jitky Bělohradské (2007), zde mělo televizi ve vlastním pokoji 47 % dětí, pozorujeme 9% rozdíl v obou údajích. Tento rozdíl může být výsledkem jednak téměř dvouletého časového odstupu obou výzkumů, dále rozdílem ve vzorku, neboť Bělohradská zkoumala vzorek 5–9. tříd.

Tab. č. 5 – **Kolik hodin sledují TV žáci s přijímačem ve svém pokoji a bez něj**

TV v pokoji žáka (v %)	Počet hodin
56 ano	2,79
44 ne	2,75

¹⁵ Česká televize: *Denní průměr doby trávené sledováním televize u dětí ve věku 4–14 let.* [online] Vystaveno 10. 4. 2008 (cit. 29. 3. 2009) Dostupné z: http://www.ceska-televize.cz/sledovanost/div-chovani/2007_deti_atc.pdf

K falzifikaci hypotézy byl užit přepočítání na průměr hodin u jednotlivých proměnných. Průměr byl vypočítán jako celotýdenní – tedy pracovní dny + víkend. Žáci s televizí v pokoji u ní trávili v průměru 2,79 hodin, žáci bez televize 2,75 hodin. Hypotéza pracující s tím, že žáci s televizí ve svém pokoji u ní zároveň tráví více času, byla vyvrácena.

4.2. Poslech rozhlasu

Rozhlasové vysílání je stále významnou součástí volného času mládeže. Poslech rozhlasu má v celkovém hodnocení přibližně čtrnáctidenní charakter, přičemž významná je část každodenních posluchačů, kteří činí přibližně jednu třetinu (33 %), ale také část těch, kteří rozhlasové vysílání neposlouchají nikdy, ti tvoří přibližně jednu pětinu (21 %). Při výzkumu se vycházelo z poslechu jednotlivých rozhlasových stanic¹⁶. Stanice s nejvyšší poslechovostí u žáků druhého stupně je jednoznačně Evropa 2 (první komerční stanice u nás), každý den ji poslouchá 38 % žáků a alespoň jednou týdně 29 % žáků. Chlapci jsou přitom mnohem více aktivní v jejím každodenním poslechu a to 24:14. Stanici Evropa 2 neznají pouze jednotlivci (2 % žáků). Zajímavým ukazatelem je frekvence poslechu radia Beat, poměrně nového rádia zaměřeného převážně na reprodukci rockové hudby. Každý den poslouchá tuto stanici třetina žáků, tedy stejné množství, jako Evropa 2. Chlapci jsou v každodenním poslechu radia Beat méně aktivní a to v poměru 11:19. Naprosto stejný podíl žáků jako těch s každodenním poslechem má také ukazatel *stanici neznám*. Tyto protikladné údaje naznačují specifičnost radia Beat a také její hudební vyhraněnost. Dle výše uvedeného poměru lze také usuzovat, že dívkám více vyhovuje hudební profil tohoto rádia. Mezi další stanice s vysokou frekvencí poslechu patří rádio Kiss, které denně poslouchá přibližně pětina žáků, týdně pak přesně pětina (20 %), dále rádio Faktor s denním poslechem u jedné sedminy žáků (15 %) a týdenním poslechem u jedné pětiny žáků. V neposlední řadě je nutné zmínit také rádio Blaník, které denně poslouchá téměř pětina žáků (17 %), týdně pak sedmina (14 %).

¹⁶ Žáci odpovídali na otázku: „Posloucháš následující rozhlasové stanice?“ Vybírali z možností: stanici neznám, alespoň 1x za rok, alespoň 1x za měsíc, alespoň 1x za týden, každý den, nikdy.

Tab. č. 6 – **Frekvence poslechu rozhlasových stanic** (v %)

	Neznám	Neposlouchám	1x za rok	1x za měsíc	1x za týden	Denně
Evropa 2	2	13	8	11	29	37
Beat	29	31	10	10	14	29
Kiss	3	23	16	16	20	23
Blaník	7	43	17	14	14	17
Faktor	5	22	15	20	24	15
Impuls	6	35	22	17	16	5
Jiné	X	74	5	4	7	5
Frekvence 1	5	36	26	17	13	4
ČRo Radiožurnál	23	51	15	8	3	1
ČRo R. Česko	51	44	3	1	1	1
ČRo Vltava	41	50	8	1	1	0
ČRo Leonardo	65	34	1	1	0	0

Rádia Faktor, Kiss a především Evropa 2 jsou zaměřeny na mladé posluchače, v jejich studiích pracují populární osobnosti určující trendy současné společnosti, stanice zároveň vysílají převážně populární hudbu a zábavné pořady. Rádio Blaník poslouchá také vysoké procento žáků základních škol, i když jeho orientace není tak specifická a spíše se snaží oslovit co nejširší spektrum posluchačů. Mezi nabízenými pořady si však vybírají i žáci základní školy.

Výrazně nižší poslechovost u žáků mají stanice Českého rozhlasu. ČRo Radiožurnál, ČRo Rádio Česko, ČRo Vltava a ČRo Leonardo jsou stanice s téměř nulovou frekvencí poslechu. První polovina tyto stanice neposlouchá, druhá je pak vůbec nezná. Jen stanice ČRo Radiožurnál je poslouchána přibližně jednou sedminou jedinců (15 %) alespoň jednou ročně, 8% skupinou jednou měsíčně. Stanice Českého rozhlasu Radiožurnál, Česko a Vltava jsou zaměřeny především na zpravodajství a publicistiku, stanice ČRo Leonardo především na popularizaci vědy – vysílá populárně naučné pořady z oblasti techniky, přírody apod. Ve výzkumu¹⁷ Petra Saka a Karolíny Sakové z roku 2002 byla nejčastěji mládeží poslouchanou stanicí rovněž Evropa 2, hned za ní následovala stanice Impuls, která v našem výzkumu zahrnuje pouze 5 % denních posluchačů, o něco více posluchačů týdenních a měsíčních 16 %

¹⁷ Výzkum Petra Saka a Karolíny Sakové se zaměřil na populaci 15-30 let, zároveň byla použita jiná škála hodnot, proto nejsou uvedeny číselné komparace.

a 18 %. Stanice ČRo Radiožurnálu byla mezi mládeží také málo populární a pravidelně ji poslouchalo nízké procento respondentů. (Sak, Saková 2004, s. 111)

Rozdílná data u obou výzkumů v případě rozhlasové stanice Impuls jsou způsobena různými skupinami respondentů. Ve výzkumu Petra Saka a Karolíny Sakové byli dotazováni respondenti ve věku 15–30 let. Porovnáme-li data Petra Saka s výsledky výzkumu, jenž provedl SKMO, Rádio Projekt mezi jedinci 12–79 let v roce 2008, zjistíme, že výsledky se již tolik neliší. Rádio Impuls má u této skupiny nejvyšší denní poslechovisť 1 084 000 posluchačů, na druhém místě je Frekvence 1 s 959 000 denními posluchači a až na třetím místě Evropa 2 s 931 000 posluchači.¹⁸

4.3. Čtení knih

Náplní volného času žáků základních škol je také četba knih. Ve výzkumu jsme se proto zabývali tím, jak k tomuto tradičnímu médiu žáci přistupují. Reflektováno bylo jednak množství přečtených knih, jednak jejich žánr a autorství.

V této kapitole odpovídali žáci na otázku: „*Jestliže jsi přečetl(a) od Vánoc nějaké knihy, napiš jejich tituly.*“¹⁹ Bylo zde zohledněno jednak samotné množství přečtených knih, jednak žánr přečtených knih a také jejich autorství. V souvislosti s četbou bylo na základě stejných kritérií nadále zkoumáno, kolik knih a jaké knihy dostali respondenti k Vánocům. Použitá výzkumná metoda²⁰ umožnila pozorovat závislost nejen mezi množstvím přečtených knih a demografickými údaji, ale také mezi množstvím přečtených knih a množstvím obdržených knih. Sběr dat probíhal ve dnech 16.–20. února 2009, počet přečtených knih je tak reflektován přibližně z hlediska dvou měsíců, v potaz však musíme brát vánoční prázdniny, které dětem poskytly větší množství volného času.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že více než polovina žáků (56 %) nedostala k Vánocům žádnou knihu, jednu knihu dostala asi pětina žáků (18 %) a sedmina (14 %) žáků dostala dvě knihy. Stejně jako u přečtených knih i zde platí, že v žádné kategorii nebylo více obdarovaných chlapců než dívek. Tyto údaje naznačují

¹⁸SKMO, Rádio Projekt: *Denní poslechovisť rádií v ČR*. [online] Vystaveno 9. 2. 2009 (cit. 30. 3. 2009) Dostupné z: <http://www.impuls.cz/poslechovisť/text.html?id=18>

¹⁹ Pokud si respondenti nemohli vzpomenout na přesný název knihy, mohli jej napsat alespoň přibližně.

²⁰ Obdobná metoda byla užita také u výzkumu čtení knih a časopisů.

závislost mezi množstvím obdržných a množstvím přečtených knih.

Níže uvedená tabulka č. 7 ukazuje, že téměř polovina žáků základní školy nepřečetla od Vánoc ani jednu knihu. Jednu knihu přečetla přibližně pětina respondentů, dvě knihy sedmina respondentů (15 %) respondentů, tři knihy desetina respondentů (9 %) a čtyři knihy také přibližně desetina respondentů (11 %). Stejně množství respondentů v kategoriích *tři a čtyři přečtené knihy* naznačuje, že s počtem přečtených knih zároveň neklesá počet čtenářů. Z tabulky dále vyplývá, že třináctiletí žáci čtou ze všech nejméně, o čemž svědčí 18 % třináctiletých žáků z celkového počtu respondentů, kteří nepřečetli žádnou knihu.

Tab. č. 7 – Počet přečtených knih dle věku

Počet přečtených knih	Věkové skupiny (v %)				Celkem (v %)
	13	14	15	16	
0 k	18	12	13	1	46
1 k	6	5	7	1	19
2 k	5	5	5	1	15
3 k	2	3	4	0	9
4 k	1	5	5	0	11
7 k	0	1	0	0	1
14 k	0	0	1	0	1
Celkem	32	31	34	3	100

Hlavní rozdíly v četbě knih spatřujeme mezi chlapci a dívkami. Ze 46 % jedinců, kteří nepřečetli od Vánoc ani jednu knihu je pouze čtvrtina dívek.

Tab. č. 8 – Počet přečtených knih dle pohlaví

Počet přečtených knih	Chlapci (v %)	Dívky (v %)	Celkem (v %)
0 k	33	13	46
1 k	8	9	17
2 k	6	9	15
3 k	2	7	9
4 k	2	10	12
7 k	0	1	1
14 k	0	1	1
Celkem	50	50	100

U přečtených knih naopak pozorujeme tendenci opačnou, to znamená, že ani v jednom případě chlapci nepřečetli více knih než dívky, přiblížili se jim pouze u kategorie *jedné přečtené knihy*. Mezi žáky základní školy je také 1 % čtenářek se sedmi a čtrnácti přečtenými knihami. Jedná se však o výjimečné případy v rámci celého souboru respondentů.

K podobným výsledkům došla ve svém výzkumu²¹ také Jitka Bělohradská (2004), v němž 11 % dívek a 23 % chlapců nepřečetlo za měsíc žádnou knihu a zároveň chlapci nepřečetli v žádné kategorii více knih než dívky.

Jak bylo výše uvedeno, výzkum se zabýval také žánrovým zastoupením přečtených a obdržených knih. Mezi nejčtenější žánry patří beletrie s jednou čtvrtinou z celku přečtených knih (26 %), na druhém místě je dětská literatura s jednou pětinou (20 %), dále literatura faktu s jednou šestinou (18 %), dívčí literatura také s jednou šestinou (17 %) a významně je také zastoupena sci-fi a fantasy literatura s jednou sedminou (14 %) z celkového množství přečtených knih. Žádný ze žánrů není více čtený chlapci, jen u beletrie a fantasy a sci-fi literatury se chlapci dostávají přibližně na poloviční množství přečtených knih ve srovnání s dívkami. Knihy jakožto dárky jsou podobně zastoupeny jako knihy přečtené, rozdílů nacházíme především u beletrie, u níž je o 10 % méně darovaných knih než přečtených a také u dívčí literatury, u níž je o 7 % více knih darovaných.

Mezi knihami u dětí a mládeže je nejčtenějším žánrem beletrie, což potvrzuje i výzkum Petra Saka a Karoliny Sakové z roku 2001 (Sak, Saková 2004, s. 116). Podíl přečtených knih dívčí a dětské literatury je poměrně konstantní, oproti tomu pozorujeme nárůst množství u sci-fi a fantasy literatury, jež je způsobena především literárními úspěchy J. K. Rowlingové (Harry Potter) a Christophera Paoliniho (Eragon).

Reflektujeme-li množství obdržených a přečtených knih v rámci národních literatur, je toto množství charakterizováno jednoznačnou převahou anglo-americké literatury, tj. téměř polovina (48 %) z celkového počtu obdržených knih a stejně tak polovina (44 %) z celkového počtu knih přečtených. Hned za anglo-americkou literaturou následuje literatura česká přibližně s jednou třetinou (37 %) obdržených knih a s jednou třetinou (33 %) přečtených knih. Na třetím místě je četba německé literatury a to z velké části díky dílu současného populárního německy píšícího

²¹ Bělohradská zkoumala počet přečtených knih za měsíc.

autora Tomase Breziny, jenž šíří své tvorby oslovuje různorodé čtenářské obce. Čtvrtou nejčtenější je literatura francouzská.

Posuzujeme-li množství přečtených knih v kontextu národnosti autorů s výzkumem Petra Saka a Karolíny Sakové (2004, s. 116), vidíme, že zde bylo dosaženo podobných výsledků jako v našem výzkumu a že podíl přečtených knih z hlediska autorství (anglo-americké, české, německé a francouzské) je u obou výzkumů shodný.

Ve výzkumu byla také zjišťována vzájemná závislost mezi proměnnými přečtené a obdržené knihy. Na základě předpokladu, že mezi oběma proměnnými existuje vazba, byla také postavena hypotéza: „Čím méně knih žáci dostávají, tím méně čtou.“ Srovnáván byl počet čtenářů v jednotlivých kategoriích přečtených knih (0 knih, 1 kniha, 2 knihy atd.) a počet respondentů s žádnou obdrženou knihou v rámci těchto kategorií.

Tab. č. 9 – Kolik knih přečetli žáci, kteří nedostali žádnou knihu

Počet	Počet (ne)čtenářů	K Vánocům dostalo 0 knih
0 k	46	40
1 k	18	7
2 k	15	5
3 k	9	2
4 k	11	2
Celkem	100	56

Z údajů v tabulce č. 9 je patrná závislost výše uvedených proměnných. Z celé skupiny žáků nepřečetla od Vánoc žádnou knihu téměř polovina jedinců a v rámci této kategorie zároveň nedostalo 40 % jedinců knihu jako dárek. Jednu knihu přečetlo 18 % jedinců a v rámci této kategorie nedostalo žádnou knihu 7 % respondentů. Hypotéza pracující se závislostí, že počet darovaných knih má vliv na počet přečtených knih tak nebyla vyvrácena.

4.4. Čtení časopisů

Na českém trhu existuje velice široká nabídka časopisů. O tomto faktu svědčí šedesát čtyři různých titulů časopisů, které žáci četli. Ve výzkumu četby časopisů žáci odpovídali na otázku: „Jestliže jsi četl(a) od Vánoc nějaké časopisy, napiš jejich

tituly.²² Ve výzkumu bylo zohledněno množství čtených časopisů a jejich povaha, oboje z hlediska pohlaví a věku.

Čtení časopisů mělo u žáků druhého stupně základní školy charakter čtrnáctidenní frekvence, přičemž dívky četly s týdenní frekvencí a chlapci s frekvencí měsíční. Od Vánoc nečetla žádný časopis čtvrtina respondentů (z celkového počtu to bylo 21 % chlapců a pouze 4 % dívek). I z tohoto údaje je patrné, že dívky čtou časopisy mnohem více než chlapci. Zajímavým ukazatelem je však četba jednoho výtisku časopisu. Chlapci v tomto případě četli časopisy více (13 %) než dívky (7 %). Tuto skutečnost je však nutno chápat v souvislosti s dalšími údaji, neboť u dívek v dalších kategoriích zaznamenáváme vzrůstající tendenci, nejvyšší u tří a čtyř čtených výtisků, u obou to bylo 14 % z celkového počtu jedinců, u chlapců naopak dochází k poklesu respondentů s každou další kategorií – u tří a čtyř čtených výtisků časopisů to bylo 5 % a 2 %.

Tab. č. 10 – Počet čtených výtisků časopisů dle pohlaví

Počet čtených výtisků časopisů	Chlapci (v %)	Dívky (v %)	Celkem (v %)
0	21	4	25
1	12	7	19
2	7	7	14
3	5	14	19
4	2	14	16
5	0	2	2
6	0	1	1
7	1	1	2
8	1	0	1
9	1	1	2
Celkem	50	50	100

Mezi nejčtenější časopisy patří Bravo, Bravo Girl a časopis ABC. Bravo je nejčtenějším časopisem u dívek (četla jej více než čtvrtina dívek), a to hlavně u dívek třináctiletých a čtrnáctiletých, stejně je na tom také časopis Bravo Girl (četla jej více než pětina dívek), čtený rovněž třináctiletými a čtrnáctiletými dívkami. Oba tyto časopisy jsou zastoupeny u chlapců pouze jednotlivci (Bravo 3 % a Bravo Girl 2 %).

²² Pokud si respondenti nemohli vzpomenout na přesný název, mohli jej napsat alespoň přibližně.

Tyto časopisy jsou zaměřeny především na pubescentní dívky, zvláště pak, jak je z názvu patrné, časopis Bravo Girl. Naproti tomu časopis ABC je upřednostňován více chlapci, četla jej téměř čtvrtina hochů (23 %), třináctiletí a čtrnáctiletí jej četli shodně (6 %), patnáctiletí jej četli o něco více (10 %). Dívky časopis ABC četly v daleko menším počtu (7 %) a tento soubor tvořily pouze dívky čtrnáctileté. U chlapců hrály významnou roli také časopisy s IT tematikou (četlo je 15 %) a časopisy s automobilovou tematikou (četlo je 13 %), naopak dívky o tyto typy časopisů projevovali minimální zájem (0,4 %). Za zmínku však u dívek stojí ještě časopisy Top Dívka a Popcorn (četla jej přibližně jedna desetina dívek). Tyto časopisy mají podobný profil jako časopisy Bravo Girl a Bravo – zabývají se populárními trendy v hudbě, módě či sledují životní osudy současných celebrit.

Tab. č. 11 – Počet čtených titulů časopisů dle pohlaví

Název čteného časopisu	Dívky (v %)	Chlapci (v %)
Bravo	25	3
Bravo Girl	22	2
Jiné	15	17
Top Dívka	9	2
Popcorn	9	0
Epocha	7	3
TV magazín	5	5
Časopisy se sportovní tematikou	3	8
ABC	2	23
Comix	1	7
21. století	1	2
Časopisy s IT tematikou	0	15
Časopisy s automobilovou tematikou	0	13
Celkem	100	100

Časopis ABC se vůči těmto vymezuje jistou intelektuální nadřazeností, přístupnou formou žákům základních škol zprostředkovává současná vědecká témata, nabízí prostor pro vlastní přemýšlení a tvořivost.

Jitka Bělohradská (2003) došla ve svém výzkumu k podobným výsledkům. Časopis ABC byl relativně více²³ zastoupen u chlapců, stejně jako časopisy Bravo

²³ V případě časopisů nebyly uvedeny přesné statistické údaje.

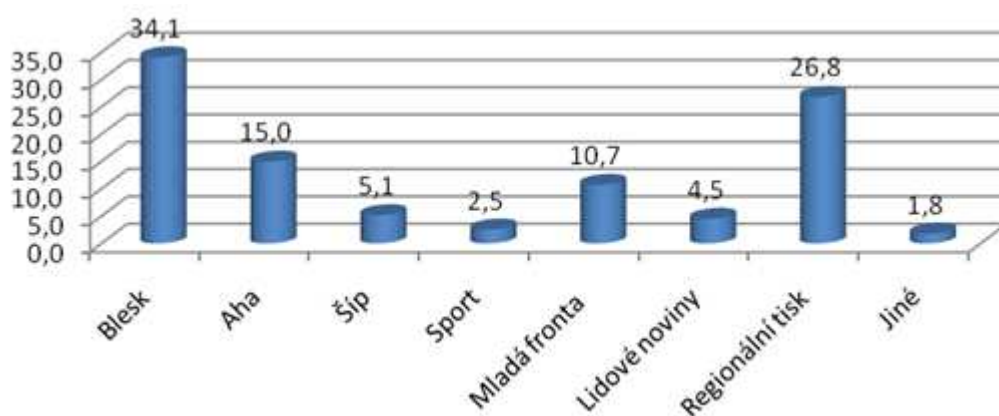
Girl, Bravo a Top Dívka byly více čteny dívkami. Určité rozdíly mezi výsledky obou výzkumů můžeme pozorovat u časopisů týkajících se IT technologií – ve výzkumu Bělohradské byly u chlapců zastoupeny nejčastěji, dále u časopisů „pro ženy“, které dívky četly svým matkám (Tina, Katka, Překvapení) – u Bělohradské byly hojně zastoupeny, v našem výzkumu nikoli. Můžeme tak pozorovat jistý trend odklonu od četby ženských, respektive dámských časopisů.

4.5. Čtení novin

Ve výzkumu čtení novin odpovídali respondenti na otázku: „*Jestliže jsi četl(a) od Vánoc nějaké noviny, napiš jejich tituly.*“²⁴ Okruh titulů jednotlivých novin nebyl tak rozsáhlý jako u časopisů – žáci zmínili celkem dvanáct druhů různých novin. Ve výzkumu bylo zohledněno množství čtených novin, jejich charakter a zároveň, tak jako u časopisů, závislost těchto proměnných na věku a pohlaví respondentů.

Od Vánoc nečetla žádné noviny třetina žáků, z toho 57 % chlapců a 43 % dívek. Tři výtisky četla pětina žáků, z toho opět 57 % chlapců a 43 % dívek. Dva výtisky četla téměř čtvrtina, z toho polovina chlapců a polovina dívek, tři výtisky četla sedmina (15 %) a z toho přibližně třetina chlapců a dvě třetiny dívek. Větší množství výtisků novin četl již pouze zlomek jedinců (čtyři výtisky četlo jen 5 % respondentů).

Graf č. 1 – Množství přečtených novin (v %)

²⁴ V případě, že si respondenti nemohli vzpomenout na přesný název, stačilo jej napsat přibližně.

Pouze u kategorie jeden výtisk novin množství chlapců přesáhlo množství dívek. Obecně lze však říci, že chlapci čtou noviny méně než dívky, rozdíl ale není tak výrazný jako u čtení časopisů či u čtení knih.

Mezi nejčtenější noviny patří jednoznačně bulvární deník Blesk, a to jak u chlapců 34 %, tak u dívek 34 %. Přibližně o 10 % méně čtenářů četlo regionální tisk – u chlapců 29 % a u dívek 25 %. U těchto údajů je nutno brát v potaz, že do kategorie regionálního tisku byly zařazeny troje regionální noviny: Palcát, Táborsko a Táborské listy. Dalším výrazným deníkem s 17 % u chlapců a 13 % u dívek je bulvární tisk AHA. Ostatní bulváry už tolik čtené u žáků druhého stupně základní školy nejsou, i když ještě bulvární deník Šíp četla od Vánoc přibližně desetina dívek. Mezi často čtené noviny seriózního rázu patří Mladá fronta Dnes, kterou četlo 8 % chlapců a 13 % dívek. U chlapců je ještě částečně oblíbeným deníkem Sport (5 %) a u dívek Lidové noviny (6 %). Jestliže se budeme zabývat tím, zda čtenáři bulvárního deníku Blesk (z celkového počtu to bylo 71 respondentů, respektive 40 %) čtou pouze tento deník, popřípadě další bulvární deníky, zjistíme, že tomu tak není. Z celé skupiny čtenářů Blesku k tomuto deníku četla ještě „seriózní tisk“ (regionální noviny, Mladá fronta Dnes, Lidové noviny) více než polovina žáků 60 % a 40 % čtenářů četlo opravdu pouze Blesk většinou spolu s dalšími bulvárními deníky (Šíp, AHA).

V celostátním šetření²⁵, které bylo realizováno společnostmi GfK Praha – Median²⁶ v období od 1. ledna do 30. června 2007, bylo dotazováno celkem 14 748 náhodně vybraných respondentů z celé České republiky. Nejprodávanějším tiskem u nás byl deník Blesk s průměrným denním nákladem 458 218 kusů, hned za ním následovala Mladá fronta Dnes s denním nákladem 304 447 kusů, na třetím místě byl deník Právo s průměrným denním nákladem 156 396 kusů. Deník AHA se v tomto výzkumu nachází až na čtvrtém místě s nákladem 123 226 kusů. Nižší náklad mezi šedesáti a sedmdesáti tisíci kusů pak měly Lidové noviny a Hospodářské noviny. V tomto srovnání vidíme, že vzorek celé populace vykazuje rozdílné výsledky od vzorku žáků druhého stupně základních škol. Nejčtenějším deníkem u obou skupin je sice Blesk, ale u vzorku žáků byly hned na dalších místech čteny i jiné bulvární

²⁵ GfK Praha a Median srovnávaly počet prodaných výtisků v období leden – červen 2007.

²⁶ GfK Praha – Median.: *Media projekt 2007, Tisková média*. [online] Vystaveno 13. 8. 2007 (cit. 17. 3. 2009) Dostupné z: <http://www.gfk.cz/cz/default.aspx>

deníky (AHA, Šíp), zatímco ve vzorku celé populace byla druhým nejprodávanějším tiskem Mladá fronta Dnes. Tato skutečnost může být způsobena tím, že žáci základní školy volí oproti celku populace snadnější a zábavnější formu čtení.

4.6. Osobní počítač a jeho vlastnictví

Volný čas dětí je ovlivněn také rozvojem nových informačních a komunikačních technologií a zvláště jejich dostupností. Vlastnictví a disponibilita počítačovými technologiemi je též měřítkem celkové komputerizace společnosti.

Podle výsledků šetření Českého statistického úřadu je v současnosti vybavena osobním počítačem v České republice skoro každá druhá domácnost (48 %), to jsou přibližně dva miliony domácností. V roce 1989 byl počítač přítomen pouze u 2 % domácností a ani o deset let později nebyl počítač nikterak výrazněji rozšířen – celkem jej vlastnilo 15 % domácností.²⁷

Petr Sak, který se zabýval využíváním PC u mládeže v roce 2002, dospěl k výsledkům, že u mládeže ve věku 15–30 let vlastnilo PC 38 % jedinců a dalších 35 % k němu mělo přístup, to znamená, že celkem více než dvě třetiny mládeže (73 %) mělo osobní počítač k dispozici alespoň jednou týdně. (Sak, Saková 2004, s. 125)

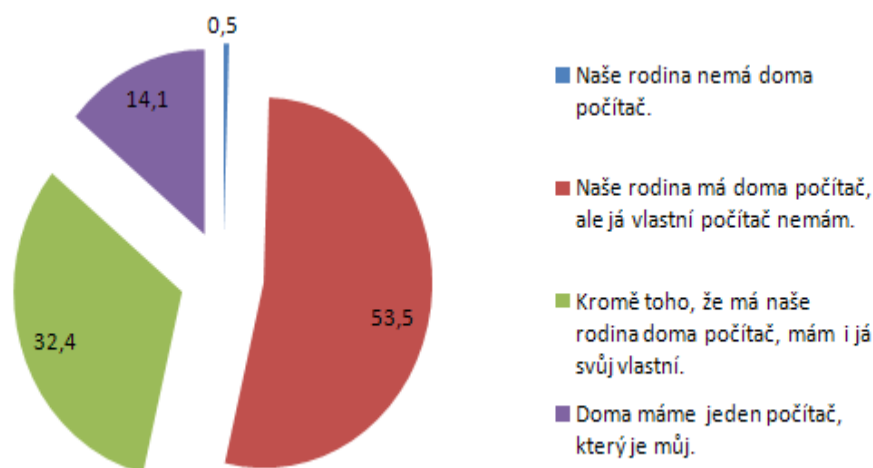
Přístup k osobnímu počítači je v našem výzkumu²⁸ reflektován především z hlediska vlastnictví počítače rodinou. Ve výzkumném šetření odpovědělo na otázku: „*Používáš alespoň někdy počítač?*“ 99,5 % respondentů kladně a pouze 0,5 % záporně. Stejně jako se u PC v posledních letech zvyšoval počet uživatelů, zvyšoval se také počet vlastníků. Níže uvedený graf č. 2 ukazuje vlastnictví počítače rodinou, respektive samotnými respondenty. Pouze 0,5 % respondentů uvedlo, že nemá doma počítač, tzn., že téměř všichni mají počítač přímo ve své domácnosti. Nejčastější variantou je vlastnictví PC rodinou nikoliv samotnými žáky, a to více než v polovině případů (54 %). Třetina žáků měla kromě rodinného počítače také počítač vlastní. Významná je hodnota ukazatele vyjadřujícího jeden počítač v rodině, jehož

²⁷ Český statistický úřad.: *Kolik českých domácností má počítač a internet?* [online] Vystaveno 12. 2. 2009 (cit. 20. 3. 2009) Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/3_domacnosti_ma_pocitac_a_internet

²⁸ Při srovnávání s ostatními výzkumy je nutno brát ohled na rozdíly jednotlivých věkových skupin.

majitelem je žák (14 %). Lze uvažovat o tom, že mládež a žáci základních škol často v počítačové gramotnosti předčí své rodiče, mnohdy se jim mohou stát rádci či učiteli. Práce s počítačem se současným žákům a studentům také stala součástí školního vyučování. Vlastnictví PC tak může být v tomto ohledu ovlivněno kompetencemi k užívání počítače.

Graf č. 2 – Vlastnictví PC (v %)

Výzkum se dále zabýval tím, zda má vliv počet sourozenců na vlastnictví počítače žákem. Dalo by se předpokládat, že rodiče nemohou kupovat každému svému dítěti PC, neboť se jedná o značnou finanční investici.

Žáci bez sourozenců či s jením sourozencem měli svůj osobní počítač ve stejném množství případů jako žáci se dvěma či více sourozenci. Osobní vlastnictví PC u žáků základní školy dle ukazatelů není ovlivněno počtem sourozenců. Musíme se však zabývat možností, že další PC v rodině je vnímáno všemi sourozenci tak, že každý z nich se považuje za právoplatného majitele počítače.

4.6.1. Další místa využívání počítače

Respondenti se vyjadřovali také k dalším místům mimo domov, kde mohou užívat počítač. Jednalo se o knihovnu, školu či kamarády. Frekvence užívání počítače byla zjišťována pomocí otázky: „Používáš počítač jinde než doma?“ Respondenti odpovídali pomocí pětistupňové nabídky: nikdy, alespoň 1x měsíčně, alespoň 1x za 14 dní, alespoň 1x týdně, denně.

Vzhledem k tomu, že se počítače a Internet staly standardní součástí školní výbavy a s jejich fungováním během výuky se počítá jak v Rámcovém vzdělávacím programu, tak ve Školních vzdělávacích programech, dá se předpokládat, že škola bude hned po domácnostech druhým nejčastějším místem využívání počítače. Tento předpoklad potvrzují i data v našem výzkumu, PC ve škole užívalo 73 % respondentů alespoň jednou týdně. Druhým nejčastějším místem užívání PC byl(a) *kamarád(ka)*, 14 % jej zde užívalo alespoň jednou týdně a 19 % alespoň jednou za 14 dní. Tento údaj může vypovídat o potřebě osobního kontaktu, či o kooperaci při užívání PC. Třetím nejméně užívaným místem se stala veřejná knihovna, 70 % respondentů zde neužívá počítač nikdy. V tomto případě je možno hledat souvislost s vlastnictvím počítače, neboť v 99 % domácnostech je počítač přítomen, a proto žáci nemusí využívat počítačových služeb knihovny.

Tab. č. 12 – **Místo užívání jiného počítače** (v %)

	Nikdy	1x měsíčně	1x za 14 dní	1x za týden	Denně
Knihovna	70	16	5	8	1
Kamarád(ka)	33	32	19	14	2
Škola	1	16	8	73	2
Jinde	62	16	7	6	9

Srovnáme-li data s výzkumem²⁹ Petra Saka a Karolíny Sakové z roku 2002, vidíme, že výsledky jsou rozdílné. Nejčastějším místem používání cizího počítače byl kamarád či kolega, na druhém místě to byla knihovna a až na třetím místě škola. (Sak, Saková 2004, s. 130) Tyto rozdíly je možno spatřovat v celkovém nárůstu vlastnictví PC, respektive nárůstu komputerizace celé společnosti. Dříve bylo užívání počítače u kamaráda či užívání počítače v knihovně vhodnou alternativou za užívání počítače svého, ale s nárůstem vlastnictví osobních počítačů potřeba těchto alternativ zaniká. Dále došlo také ke komplexnímu vybavení škol počítači a Internetem v rámci programů Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy, proto se škola stala hned po domácnostech druhým nejčastějším místem užívání PC.

²⁹ Petr Sak a Karolína Saková prováděli výzkum u věkové skupiny 15–30 let

Výzkum se zabýval také srovnáním místa užívání počítače a vymezením velikosti obce, ve které respondenti žijí. Komputerizace společnosti probíhá stejně na vesnici i ve městě, proto se poměr uživatelů v jednotlivých institucích příliš neliší (viz. tab. č. I v příloze). Tuto skutečnost potvrzují i výše uvedené údaje vyjadřující vybavenost domácností PC.

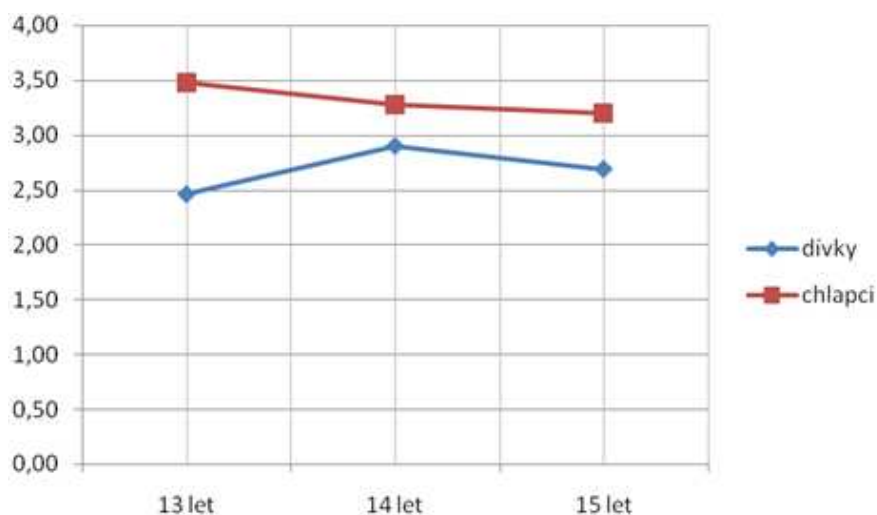
4.6.2. Čas strávený u počítače

Šetření se dále zabývalo podílem volného času, jenž žáci druhého stupně základní školy strávili u počítače. Ve výzkumu byl také srovnáván strávený čas ve vztahu k dalším proměnným (pohlaví, počet sourozenců, počet obyvatel, počet členů domácnosti).

Petr Sak ve výzkumu v roce 1997 uvádí průměrný čas strávený u počítače u žáků základních škol 1 hodinu a 30 minut. (Sak 2000, s. 127) Ve výzkumu, který provedla o devět let později Jitka Bělohradská (2006), bylo uvedeno, že žáci trávili v průměru u počítače 1 hodinu a 15 minut za den.

V našem šetření jsme zjistili, že žáci druhého stupně základních škol trávili v průměru u počítače 2 hodiny a 44 minut denně, tedy dvakrát tolik než ve výše zmíněných výzkumech. Z toho chlapci trávili v průměru u počítače více času než dívky. Stejně tak žáci trávili více času u PC o víkendu než v pracovní dny. U chlapců to bylo v pracovní dny 2 hodiny a 38 minut a o víkendu 3 hodiny a 21 minut denně a u dívek 2 hodiny a 13 minut v pracovní dny a o víkendu 2 hodiny a 44 minut denně.

Graf č. 3 – Počet hodin u PC dle věku a pohlaví (v hod.)

Ve všech ročnících je podíl stráveného času přibližně stejný, jak v pracovní dny, tak o víkendu, pouze třináctiletí chlapci pobývají u počítače v průměru o něco více než chlapci čtrnáctiletí a patnáctiletí a naopak mladší dívky, tráví u PC času méně než jejich starší spolužačky. Rozdíly nejsou u jednotlivých věkových kategorií příliš výrazné (u chlapců maximálně 22 minut a u dívek maximálně 18 minut). Můžeme předpokládat, že opačné tendence u chlapců a dívek napovídají jejich rozdílné zájmy. Dívky se stávají s rostoucím věkem zodpovědnějšími a je tedy možné, že PC využívají především k přípravě do školy. Tento předpoklad by však bylo nutno podrobit dalšímu zkoumání.

Bělohradská (2006) dospěla ve výzkumu ke shodným výsledkům, tedy v otázce vyššího podílu stráveného času u PC u chlapců než u dívek, zároveň se však liší u podílu stráveného času u žáků nižších a vyšších ročníků – dívky trávily u PC ve vyšších ročnících času méně, zatímco chlapci výrazně více. Tyto rozdíly mohou být způsobeny jednak časovým odstupem obou výzkumů, jednak rozdílem ve zkoumaném vzorku – Bělohradská prováděla výzkum u žáků 5.–9. tříd.

Zkoumání závislosti množství stráveného času na tom, zda respondenti pocházeli z vesnice či města, ukázalo, že mezi časem stráveným u PC na vesnici a ve městě není výrazný rozdíl. Prezentované údaje naznačují minimální diferenci.

Tab. č. 13 – Průměrný čas strávený u PC dle počtu obyvatel (v hod.)

Počet obyv.	Počet hodin u PC v prac. dny	Počet hodin u PC o víkendu
0-500	2,4	3,0
500-5 000	2,5	3,0
5 000-10 000	2,3	3,5
10 000-50 000	2,4	3,0

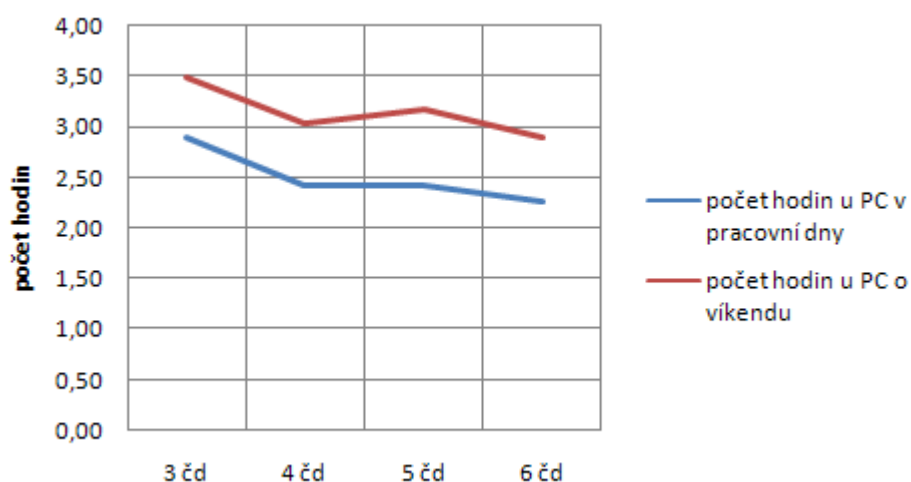
Minimální rozdíly v množství času sledujeme také u kategorií žáků s různým počtem sourozenců. V pracovní dny u kategorie³⁰ *jeden sourozenec* je průměrný strávený čas 2 hodiny a 31 minut, u kategorie *dva sourozenci* 2 hodiny a 25 minut a u kategorie *tři sourozenci* 2 hodiny a 40 minut (viz. tab. č. II v příloze). Jak bylo výše uvedeno, o víkendu je čas strávený u počítače v průměru vyšší, u jednotlivých kategorií sourozenců je však opět vyrovnaný. U kategorie *jeden sourozenec* je

³⁰ Kategorie *0 sourozenců*, *4 sourozenci* a *více sourozenců* nebyly v rámci sekundárního třídění dat interpretovány pro malý počet respondentů.

průměrný denní strávený čas u PC 3 hodiny a 7 minut, u kategorie *dva sourozenci* 2 hodiny a 58 minut a u kategorie *tři sourozenci* 3 hodiny. Vyšší počet sourozenců tedy nikterak neovlivňuje množství času stráveného u počítače. Můžeme předpokládat, že tato skutečnost je způsobena věkem sourozenců. Mladší sourozenci netráví u PC tolik času, naopak starší mohou mít PC vlastní.

U proměnné počet členů domácnosti však zaznamenáváme mírný rozdíl v množství času, který jedinci strávili u PC. V pracovní dny činila odchylka v kategorii³¹ *tři členové domácnosti* + 28 minut od kategorie *čtyři a pět* členů domácnosti.

Graf č. 4 – Čas strávený u PC dle počtu členů domácnosti

V kategorii *šest členů domácnosti* pozorujeme také snižování podílu času stráveného u PC. Čas strávený u počítače o víkendu v zásadě kopíruje předešlou klesající tendenci. Můžeme předpokládat, že se jednotliví členové v činnosti na PC střídají – čím vyšší je pak počet členů domácnosti, tím méně času u něj žáci tráví.

V rámci tématu podílu volného času věnovanému počítači byla vytvořena další pracovní hypotéza: „Čím více času tráví žáci základní školy u počítače, tím méně jej tráví u televize.“ Tato hypotéza počítá s tím, že se vzrůstající dostupností a následně také se vzrůstajícím užíváním nových technologií bude v nepřímé závislosti užívání médií tradičních, jako je televize.

³¹ Kategorie *2 členové domácnosti a více členů domácnosti* nebyly v rámci sekundárního třídění dat interpretovány pro malý počet respondentů.

K ověření pracovní hypotézy bylo použito Spearmanova koeficientu korelace. Srovnáván byl průměrný počet jedinců v jednotlivých časových kategoriích u proměnné *sledování televize*³² (průměr pracovní dny + víkend) a průměrný počet jedinců v jednotlivých časových kategoriích u proměnné *činnost na počítači*³³ (průměr pracovní dny + víkend).

Tab. č. 14 – Čas strávený u PC a u TV

Počet hodin	Průměrný počet žáků u TV	Průměrný počet žáků u PC
0	2,5	4
0,5	6,5	9
1	12,5	18,5
1,5	23,5	12,5
2	27	33,5
2,5	20,5	14
3	27	20,5
3,5	17,5	13,5
4	15	13,5
4,5	27	38

V případě, že by hypotéza nebyla vyvrácena, musela by se výsledná hodnota pohybovat v záporných číslech (do minus jedné), neboť se jedná o nepřímou závislost obou proměnných. Koeficient korelace³⁴ má však hodnotu 0,76, což je vysoká hladina závislosti, ovšem závislosti přímé. Hypotéza tak byla falzifikována.

4.6.3. Využívané možnosti počítače

V souvislosti s vlastnictvím a disponibilitou PC, byla hodnocena také data prezentující podíl z volného času, který je činnosti na počítači věnován. Stejně důležité jsou také údaje, které nám podávají obraz o tom, jaké jsou nejčastější

³² V tabulce je tato proměnná označena Průměrný počet jedinců u TV.

³³ V tabulce je tato proměnná označena Průměrný počet jedinců u PC.

³⁴ Koeficient korelace má v tomto případě až podezřele vysokou hodnotu, vyjadřující přímou závislost. Žáci vypovídali, že u PC a TV tráví v jednotlivých časových kategoriích obdobné množství času, je však otázkou, zda žáci nemají tendenci některou z těchto aktivit nadhodnocovat.

činnosti na PC, jaké možnosti PC jsou využívány nejvíce, jaké naopak nejméně.

Jednotlivé možnosti využívání počítače byly zjišťovány pomocí otázky: „*Jaké možnosti počítače využíváš?*“ Respondenti odpovídali pomocí pětistupňové nabídky: nikdy, alespoň 1x měsíčně, alespoň 1x za 14 dní, alespoň 1x týdně, denně.

Jednoznačně nejčastěji využívanou funkcí počítače byla činnost na Internetu. Tuto skutečnost demonstruje 77 % denních uživatelů a 14 % týdenních uživatelů. Internet je tedy činností, jež má jasný charakter frekvence denního užívání.

Ve výzkumech³⁵ Petra Saka a Karolíny Sakové z let 2000 a 2002 nacházíme v obou letech položku využívání Internetu až na třetím místě za psaním textu v textovém editoru a počítačovými hrami. (Sak, Saková 2004) Hraní her zaujímá významnou pozici i v našem výzkumu, jedná se o položku s druhou nejčastější frekvencí užívání (denně hraje hry 44 % žáků, týdně 23 %).

Tab. č. 15 – **Využívané možnosti PC** (v %)

	Nikdy	1x měsíčně	1x za 14 dní	1x za týden	Denně
Využívám Internet	3	2	4	14	77
Hraji hry	10	14	9	23	44
Poslouchám hudbu na CD	9	12	15	24	40
Dívám se na filmy	12	25	15	25	23
Sleduji televizi	52	12	6	12	18
Pracuji v textových edit.	27	33	12	22	6
Jiné	49	5	8	9	29

Oproti tomu činnosti v textových editorech není věnováno zdaleka tak velké množství času, denně jej využívá pouze 6 % žáků, týdně 22 %. Je tedy zřejmé, že hraní her na počítači funguje u žáků jako tradiční činnost, zatímco využívání Internetu se značně rozšířilo, stejně tak jako se rozšířily technologie Internet poskytující. Práce v textových editorech byla jednou z hlavních funkcí, jež PC poskytovaly ve svých počátcích. S tím jak se spektrum funkcí rozšiřovalo, snižovala se také frekvence činnosti v těchto programech. Tento předpoklad potvrzují také data z výzkumu Jitky Bělohradské (2006) – u žáků základních škol bylo zkoumáno

³⁵ Petr Sak a Karolína Saková prováděli výzkum u věkové skupiny 15–23 let.

využívání počítače přímo ve školním vyučování, a z tohoto výzkumu vyplývá, že PC se ve výuce užívá k psaní textů minimálně (6 %).

Další významnou položkou je poslech hudby na CD s 40 % denních a s 24 % týdenních posluchačů. Poslech hudby z CD disků patří tradičně k častým činnostem na PC, a to především díky CD a DVD mechanice, jež umožňuje zvukovou reprodukci hudby. Významný časový podíl je také věnován sledování filmů (23 % denních a 25 % týdenních posluchačů). Je zřejmé, že data z položky využívání Internetu a sledování filmů spolu bezprostředně souvisejí. Tuto skutečnost ještě potvrdí ukazatele reflektující využívání Internetu jakožto samostatného média.

Činností málo využívanou je naproti tomu sledování televize na počítači. Více než polovina respondentů (52 %) se v tomto případě na televizi na PC nedívá. Propojení obou těchto médií, televize a počítače, je sice do budoucna předpokládáno, v určitém směru jsou však kladeny příliš velké nároky na technické přizpůsobení počítače tomu, aby byl schopen přijímat a následně reprodukovat televizní signál. Televizní karta nezbytná pro to, aby byl počítač s funkcí televize kompatibilní, není přímou součástí PC a musí se instalovat dodatečně. Daleko přístupnější alternativou propojení televize a počítače je Internet, jehož funkce a možnosti již některé televizní stanice využívají.

Porovnáme-li činnost na PC z hlediska pohlaví, shledáváme, že minimální rozdíly ve využívaných možnostech počítače jsou u kategorie *pracují v textových editorech*, chlapci i dívky tuto funkci využívají shodně. Hudbu poslouchají dívky o něco více než chlapci, o čemž svědčí nejen poslechovost kompaktních disků na PC, ale také čtení časopisů orientujících se na současnou populární hudbu (Bravo, Popcorn) nebo častější poslech rozhlasu – dívky poslouchají rozhlasové stanice s denní a týdenní frekvencí v průměru o 12 % více než chlapci.

Mírné rozdíly reflektujeme také u kategorie *sledování televize*, zatímco u dívek je denní sledovanost 16 % a týdenní sledovanost 9 %, u chlapců je v průměru o 8 % vyšší.

Další kategorie, ve které jsou chlapci více aktivní než dívky, je *sledování filmů*. Je zřejmé, že sledování televize a sledování filmů má podobnou povahu, proto se dá v tomto případě vyšší frekvence u chlapců předpokládat.

Tab. č. 16 – Využívané možnosti dle pohlaví³⁶ (v %)

	Nikdy		1x měsíčně		1x za 14 dní		1x za týden		Denně	
	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH
Využívám Internet	3	2	2	3	4	3	17	7	74	85
Hraji hry	16	4	17	9	13	4	29	19	25	64
Poslouchám hudbu na CD	20	18	10	14	4	8	27	21	40	39
Dívám se na filmy	15	9	34	16	18	12	18	32	15	31
Sleduji televizi	57	47	15	10	3	9	9	15	16	19
Pracuji v textových edit.	24	31	34	34	13	10	22	21	7	4
Jiné	49	49	6	3	6	9	10	9	29	30

Zásadní diferenci pak shledáváme u hraní počítačových her. Většina PC her je orientována na sportovní (hokej, fotbal), válečnou nebo závodní (automobilovou, motocyklovou) tematiku. Toto spektrum prodávaných PC her je tradičně zachováváno, což potvrzují nabídky jak klasických, tak internetových obchodů. Je patrné, že výše uvedená tematika bude bližší chlapcům než dívkám. Výsledná data tuto skutečnost potvrzují – chlapci hrají hry každodenně nebo alespoň jednou týdně.

Hodnotíme-li využívání počítače také z hlediska věku, zjišťujeme, že ve většině srovnání nejsou výrazné rozdíly. Diferenci nalézáme u kategorie *práce v textových editorech*, v nichž třináctiletí chlapci a čtrnáctiletí chlapci pracují poměrně více, než chlapci patnáctiletí. Srovnáme-li výši týdenní frekvence je u žáků patnáctiletých v průměru o 14 % nižší.

Tab. č. 17 – Užívání textových editorů dle věku³⁷ a pohlaví (v%)

	Chlapci			Dívky		
	13	14	15	13	14	15
Nikdy	26	26	31	42	25	19
1x za měsíc	29	30	38	42	38	26
1x za 14 dní	13	8	22	0	13	16
1x týdně	26	22	9	12	22	32
Denně	6	13	0	4	3	6
Celkem	100	100	100	100	100	100

³⁶ D – dívky, CH – chlapci

³⁷ Kategorie 16 let byla v rámci třídění dat v tabulce vynechána pro malý počet respondentů.

U dívek je však tendence opačná. Zatímco třináctileté dívky pracovaly v textových editorech alespoň jednou týdně v 12 % případů, u dívek čtrnáctiletých už to bylo 22 % a u dívek patnáctiletých dokonce 32 %. Práce v textových editorech je spojena s přípravou na školní vyučování (psaní referátů, esejů, slohových prací apod.), chlapci v mladším věku jsou v této přípravě důslednější, než chlapci ve věku starším, u dívek se naopak důslednost zvyšuje s věkem. Tato skutečnost by také odpovídala poznatkům vývojové psychologie.

Další diferenci lze spatřovat u *poslechu hudby na CD*. V této kategorii zůstávají chlapci ve všech věkových kategoriích vyrovnáni. Dívky třináctileté poslouchají hudbu denně v 31 % případů, dívky čtrnáctileté v 41 % a dívky patnáctileté dokonce v 45 % případů. Stoupající tendenci pozorujeme u dívek také v týdenní poslechovosti. Budeme-li brát v potaz také hudební složku rozhlasového vysílání, můžeme srovnat poslech rozhlasu u dívek a chlapců. S denní a týdenní frekvencí poslouchá rozhlasové vysílání stejný poměr třináctiletých, čtrnáctiletých a patnáctiletých chlapců (+ – 5 %), u dívek je situace opět odlišná a do jisté míry kopíruje data poslechu kompaktních disků na PC. S týdenní a denní frekvencí poslouchá rozhlas 58 % třináctiletých dívek u dívek čtrnáctiletých je to 74 % a u dívek patnáctiletých 65 %. Dívky se tedy v zásadě věnují poslechu hudby více než chlapci, a to v rámci užívání různých typů médií, přičemž u nich lze pozorovat zvyšující se poslechovost se zvyšujícím se věkem.

Tab. č. 18 – **Poslech kompaktních disků na PC dle věku³⁸ a pohlaví (v%)**

	Chlapci			Dívky		
	13	14	15	13	14	15
Nikdy	19	17	19	31	22	10
1x za měsíc	6	17	16	12	13	6
1x za 14 dní	10	4	9	4	0	6
1x týdně	23	22	17	23	25	32
Denně	42	38	40	31	41	45
Celkem	100	100	100	100	100	100

³⁸ Kategorie 16 let byla v rámci třídění dat v tabulce vynechána pro malý počet respondentů.

4.7. Internetová disponibilita

Žáci v našem výzkumu uváděli jako nejčastěji využívanou funkci počítače činnost na Internetu, proto jsme tomuto tématu věnovali zvláštní pozornost.

Připojení k Internetu mělo k druhému čtvrtletí roku 2008 v České republice více než 4 z 10 domácností (42 %). Jedná se přibližně o 1 800 000 domácností. Za poslední rok se počet domácností s Internetem zvýšil o 445 000, přibližně tedy o celou třetinu. V roce 2005, mělo doma připojení pouze 19 % domácností. Během tří let tak v České republice přibyl asi 1 milion domácností s připojením k Internetu.³⁹

Jak bylo výše uvedeno, v kapitole *Využívané možnosti* byla nejčastější činnost na PC užívání Internetu. Internet se stal jednou z nejdůležitějších komponent, jež jsou součástí softwarového vybavení počítačů. V našem výzkumu odpovědělo kladně 99 % respondentů na otázku: „*Používáš alespoň někdy Internet?*“ Pouze 1 % odpovědělo záporně.

V této části výzkumu jsme se zabývali jednak připojením k Internetu a zároveň využíváním Internetu doma či v jiných institucích. Doma mělo připojení k Internetu 87 % procent žáků a pouze 2 % z nich uvedla, že jej nevyužívají.

Tab. č. 19 – **Připojení v domácnostech žáků ZŠ k Internetu (v %)**

	0-500	10 000-50 000	Celkem ⁴⁰
Máme připojení k Internetu, s internetem pracuji.	86	85	85
Nemáme připojení k Internetu.	14	13	13
Máme připojení k Internetu, s Internetem nepracuji.	0,0	2	2
Celkem	100	100	100

Srovnáme-li tyto údaje s výzkumem Jitky Bělohradské (2006), zjistíme, že doma mělo připojení k Internetu 71 % dětí, tedy o 16 % méně než v našem výzkumu. Rychlost růstu připojení jednotlivých domácností demonstrují i výše uvedená data z Českého statistického úřadu.

Připojení v našem výzkumu bylo také zkoumáno ve vztahu k místu,

³⁹ Český statistický úřad.: *Informační technologie v českých domácnostech 2. čtvrtletí 2008* [online] Vystaveno 11. 2. 2009 (cit. 24. 3. 2009) Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.informacni_tehnologie_v_ceskych_domacnostech

⁴⁰ V rámci třídění dat byly z tabulky odstraněny kategorie 500–5 000 a 5 000–10 000 obyvatel pro nízký počet respondentů. Do celkového průměru však započítány byly.

respektive počtu obyvatel místa, ve kterém respondenti žili. Mezi žáky druhého stupně základní školy žijícími na vesnici a mezi žáky žijícími ve městě není zřejmý rozdíl.

Výše uvedená data nasvědčují tomu, že možnost připojení není nikterak omezena velikostí obce ani počtem obyvatel. V současnosti máme k dispozici rozšířené možnosti internetových připojení. Jedná se o dsl linky, tedy o službu poskytující připojení pomocí telefonních linek, dále připojení přes kabelové televize, připojení pomocí mobilních operátorů, bezdrátové připojení pomocí WiFi či pomocí satelitu. Jak město, tak vesnice jsou v tomto směru ve vyrovnané pozici. Mohlo by se zdát, že obce s nižším počtem obyvatel budou mít k bezdrátovým sítím složitější přístup. Tento předpoklad částečně platí u obcí, které nesídlí v sousedství většího města, naopak u obcí sídlících v sousedství větších měst je signál přenášen z městských vysílačů na vysílače vesnické. Poskytovatelé bezdrátového Internetu pak mají sami zájem na tom, pokrýt co nejširší oblasti a oslovit co nejvíce potenciálních zájemců o připojení.

4.7.1. Další místa využívání Internetu

Respondenti se podobně jako u PC vyjadřovali k dalším místům mimo domov, kde využívají Internet. Jednalo se opět o knihovnu, školu a kamarády. Frekvence užívání počítače byla zjišťována pomocí otázky: „*Používáš Internet jinde než doma?*“ Respondenti odpovídali pomocí pětistupňové nabídky: nikdy, alespoň 1x měsíčně, alespoň 1x za 14 dní, alespoň 1x týdně, denně.

Tab. č. 20 – **Srovnání PC a Internetu dle místa užívání** (v %)

	Nikdy		1x za měsíc		1x za 14 dní		1x týdně		Denně	
	INT	PC	INT	PC	INT	PC	INT	PC	INT	PC
Knihovna	73	70	13	16	3	4	9	8	2	1
Kamarád(ka)	34	33	34	32	13	17	16	14	3	2
Škola	5	1	17	16	7	7	69	73	2	2
Jinde	65	62	15	16	5	5	6	6	9	9

Stejně jako u činnosti na počítači, byla kromě domácností nejčastějším místem využívání Internetu škola. V obou případech jej využívaly více než dvě

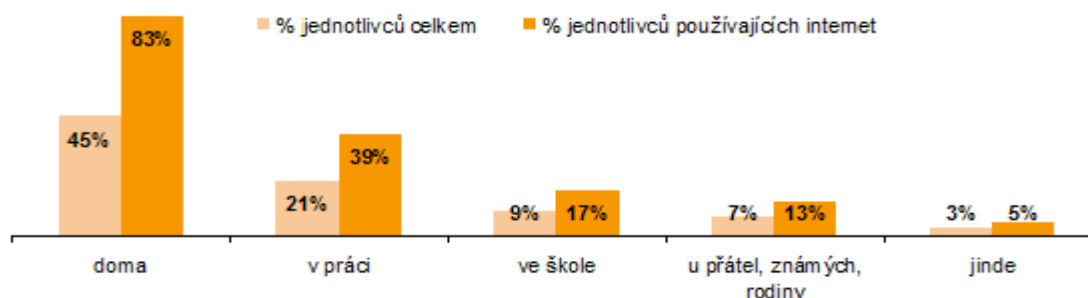
třetiny žáků alespoň jednou týdně. Lze tak usuzovat, že činnost na počítači a činnost na Internetu spolu úzce souvisejí, respektive že jednou z hlavních náplní činnosti na PC ve škole je užívání Internetu.

Tak jako u PC je druhým nejčastějším místem užívání Internetu kamarád či kamarádka. Týdně i s měsíčně jej užívá přibližně 15 % žáků. Nejméně se s činností na Internetu setkáváme v knihovně, této možnosti nikdy nevyužívají více než dvě třetiny žáků. Srovnáváme-li počty uživatelů počítače a Internetu dle místa, zjišťujeme mezi těmito údaji nápadnou souvislost. Dá se proto předpokládat, že činnost na Internetu patří k hlavní náplni práce s počítačem.

Ve výzkumu byla rovněž sledována souvislost mezi místem užívání Internetu a počtem obyvatel obce, v níž respondenti žijí. Výrazné rozdíly mezi vesnicí a městem neshledáváme ani u kategorie *škola*, ani u *kategorie knihovna* (viz. tab. č. III v příloze). Pouze u kategorie *kamarád(ka)* zjišťujeme u týdenní frekvence dvacetiprocentní rozdíl mezi vesnicí (32 %) a městem (12 %). Tato skutečnost může být způsobena tím, že ve vesnici od sebe nejsou jedinci tolik vzdáleni, návštěva kamaráda za účelem využití Internetu, je tak jednodušší. Určitou roli v tomto směru může hrát také potřeba osobního kontaktu, jenž je snáze uskutečnitelný na vesnici. Jedná se však pouze o spekulaci a toto téma by muselo být podrobeno samostatnému výzkumu. Rozhodně však výše uvedené údaje nevyjadřují to, že by na vesnici byla internetová dostupnost nižší, o čemž svědčí také data uvedená v předešlé kapitole.

Díky šetření, které provedl v roce 2008 Český statistický úřad, můžeme porovnávat data místa používání Internetu s občany staršími 16 let.

Graf č. 5 – Místo použití Internetu jednotlivci 16 let a starší v ČR v roce 2008

Zdroj: Český statistický úřad, 2008

Internet se u nás nejvíce používá doma a odtud je k němu připojeno 83 % jednotlivců používajících Internet. Z celkového počtu jedinců šestnáct let a starších

je to 45 % (tj. 4 000 000 osob). Internet používá v práci přibližně jedna pětina osob, z celkového počtu uživatelů Internetu je to 39 %. Škola je pak místem, kde užívá Internet 9 % jedinců, z celkového počtu uživatelů Internetu je to 17 %. Používání Internetu na středních školách je realizováno 86 % studentů a užívání Internetu na vysokých školách je realizováno dokonce 92 % studentů.⁴¹

4.7.2. Možnosti využívání Internetu

Naše šetření se také zabývalo využitím jednotlivých funkcí Internetu. V tomto směru byly výsledky srovnávány se staršími daty, zároveň pak byly reflektovány nové trendy v užívání Internetu objevující se až v posledních letech, jež předchozí výzkumy nezahrnovaly.

Jednotlivé možnosti využívání Internetu byly zjišťovány pomocí otázky: „*Jaké možnosti Internetu využíváš?*“ Respondenti odpovídali pomocí pětistupňové nabídky: nikdy, alespoň 1x měsíčně, alespoň 1x za 14 dní, alespoň 1x týdně, denně.

Nejrozšířenější funkcí Internetu je využívání e-mailu, denně pracuje s e-mailem polovina respondentů, týdně pak zhruba čtvrtina (28 %). Na druhé pozici je surfování „jen tak“. Také tuto možnost využívá téměř polovina žáků každý den a pětina žáků alespoň jednou týdně (viz. tab. č. 21). E-mail, tzv. elektronická pošta, je tradičně nejužívanější možností Internetu. Jedná se o jeden z nejrychlejších způsobů komunikace, jenž neustále rozšiřuje své možnosti. V poslední době některé servery poskytující e-mailovou službu kupříkladu zvýšily prostory pro uložení datových souborů a zároveň zvětšily kapacitu přenosu dat, to znamená, že si účastníci e-mailové komunikace mohou zasílat stále větší množství informací. Nejen tradiční výhody e-mailu (rychlost, minimální náklady), ale rovněž výše uvedené kroky přispívají k vysoké míře užívání elektronické pošty.

E-mail jakožto nejvyžívanější funkci Internetové sítě potvrzují také výzkumy⁴² Petra Saka a Karolíny Sakové. Od roku 2000 do roku 2002 došlo k nárůstu uživatelů elektronické pošty ze 45 % na 60 %, přičemž v roce 2002 jej

⁴¹ Český statistický úřad.: *Kde a jak často je u nás internet používán?* [online] Vystaveno 12. 2. 2009 (cit. 28. 3. 2009) Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/2_kde_a_jak_casto_je_internet_u_nas_pouzivan

⁴² Výzkum byl prováděn u mládeže ve věku 15–30 let.

užívala denně asi třetina respondentů, týdně přibližně pětina respondentů. (Sak, Saková 2004, s. 142)

Z našeho výzkumu dále vyplývá, že žáci základní školy také na Internetu surfují „jen tak“, tedy bez předem určeného cíle v polovině případů každý den. Žáci základní školy se dostávají do pozice, kdy bez jasného plánu, jakou činnost chtějí na Internetu vykonávat, vstupují na jednotlivé internetové stránky, využívají různých internetových odkazů, a to bez potřeby tyto stránky navštívit. Surfování „jen tak“ zpravidla předchází některé další činnosti, která z náhodného procházení internetových stránek vychází.

Tab. č. 21 – Možnosti využívání Internetu (v %)

	Neužívám	1x měsíčně	1x za 14 dní	1x týdně	Denně
E-mail	7	9	7	28	49
Surfování „jen tak“	15	9	10	18	48
Chat	33	10	5	16	36
Vyhledávání informací	3	7	17	39	34
Stahování hudby	16	14	14	22	34
Sledování videoklipů	10	15	18	24	33
Hraní her po síti	24	17	9	21	29
SMS zprávy	33	16	10	18	23
Stahování filmů	42	20	7	12	19
Poslouchání rádia	46	16	7	13	18
Čtení internet. novin	46	11	13	16	14
Telefonování	56	13	7	10	14
Stahování softwaru	55	18	4	11	12
Facebook	81	2	2	5	10
Sdílení souborů	56	16	7	11	10
Tvorba web. stránek	73	12	3	6	6
Nakupování	58	32	5	3	2

Mezi další nejčastěji užívané možnosti Internetu patří chat s více než jednou třetinou denních uživatelů (36 %) a s jednou šestinou týdenních uživatelů (16 %). Zde je však skupina uživatelů více diferencována než např. u e-mailu a významný podíl zaujímá i část uživatelů nepracujících s chatem nikdy, a to téměř jednu třetinu. Chaty umožňují komunikaci dvou a více jedinců v konkrétním čase – na rozdíl od

komunikace pomocí e-mailu jsou vzájemné reakce okamžité. Účastníci komunikace si vybírají virtuální místnosti, v nichž komunikace probíhá, dle svého zájmu, i když některé místnosti mají vlastní kritéria pro vstup (počet „nechatovaných“ hodin). Jedinci zároveň mohou zůstat v anonymitě, nebo se zobrazou vlastní identitou. Při komunikaci v anonymitě dochází často k osobním útokům na ostatní účastníky komunikace, při zobrazení identity mohou zase nastávat obavy ze zneužití osobních údajů. Některé chaty zároveň poskytují možnosti hlasové či obrazové konverzace. Je zřejmé, že tyto aspekty vyhovují velkému počtu žáků, ale velký počet žáků také mohou odradit.

Další významnou činností, již žáci základní školy využívají, je vyhledávání informací, více než jedna třetina žáků vykonává tuto činnost každý den a téměř 40 % alespoň jednou týdně. Internet je ve skutečnosti jedním velkým souborem informací a práce s nimi je tak často využívána. K tomu přispívá především funkce internetových vyhledávačů, která dokáže na základě klíčových slov, vybrat z množství internetových odkazů ty správné. Mimo to jsou na Internetu přístupné různé encyklopedie globálního charakteru, na jejichž tvorbě se mohou podílet úplně všichni.

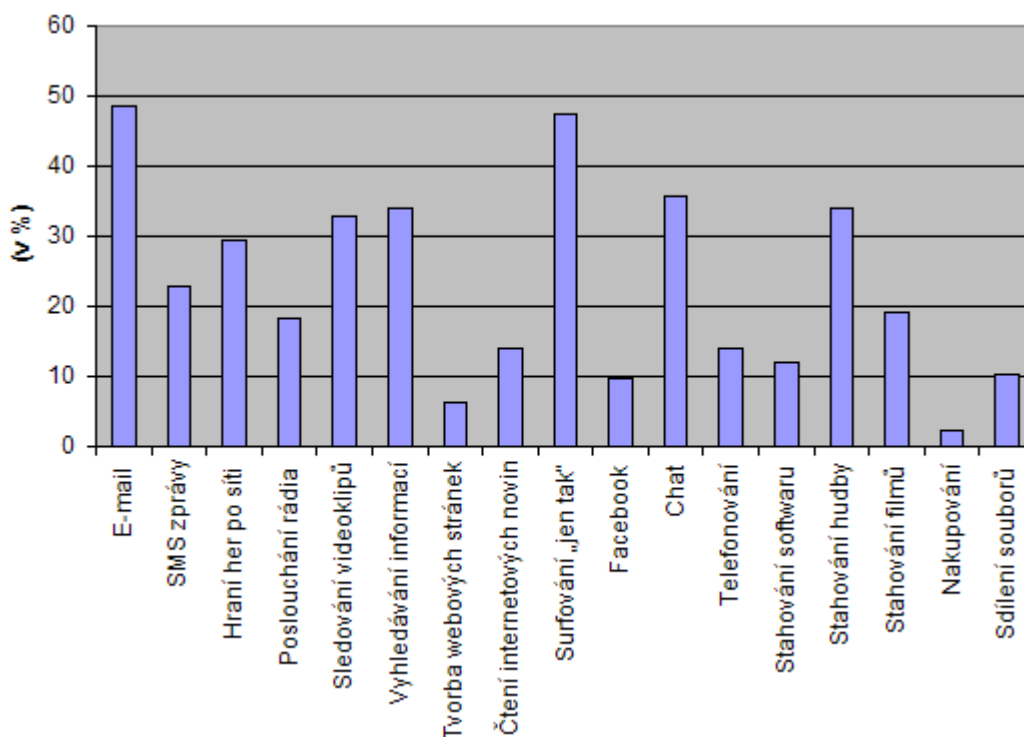
Z výzkumu Jitky Bělohradské (2003) vyplývá, že Internet je jakožto zdroj informací využíván také při školním vyučování. Více než čtvrtina žáků základní školy (28 %) vypověděla, že dostává za úkol vyhledávat informace z Internetu.

Mezi často využívanou možností Internetu patří také stahování hudby. Více než jedna třetina tuto funkci užívá denně a více než pětina alespoň jednou týdně. Pouze 15 % žáků nestahuje hudbu z Internetu nikdy. Na Internetu se dají opatřit veškeré skladby vydávané na kompaktních discích. Některé z nich podléhají autorským právům a jsou tak zpoplatněny (cca 8–15 Kč za skladbu). Většinu písní, ať už autorským právům podléhají, či nikoliv, je možno stáhnout zdarma – buď na klasických serverech či v rámci programů na sdílení dat. V předcházejících kapitolách jsme zjistili, že poslouchání hudby je pro žáky základní školy častou aktivitou trávení volného času. Internet žákům v tomto směru poskytuje neomezené množství hudebních sborů, dá se proto předpokládat, že možnost stahování hudby bude hojně využívána.

V našem výzkumu je také významně zastoupena činnost sledování videoklipů. Jedna třetina respondentů tuto činnost prováděla každý den a jedna čtvrtina respondentů alespoň jednou týdně. Pouze 10 % respondentů tuto službu

nevyužívalo vůbec. Dříve výzkumy tuto činnost nezahrnovaly, neboť tzv. on-line videoklipy, respektive streamová videa se značně rozšířila až v několika posledních letech. Jedním z nejznámějších serverů poskytujících streamová videa je server www.youtube.com nebo server zaměřený pouze na českého diváka www.stream.cz. Návštěvníci těchto stránek mohou sledovat zdarma videoklipy s různou tematikou, a to od celovečerních filmů, po krátká amatérská videa, jež mohou sami na tyto servery ukládat. Neomezené množství videí a jejich snadná dostupnost jsou důležité faktory i pro žáky základních škol, což potvrzuje také frekvence využívání této činnosti.

Graf č. 6 – **Využívané možnosti Internetu** (denní frekvence v %)

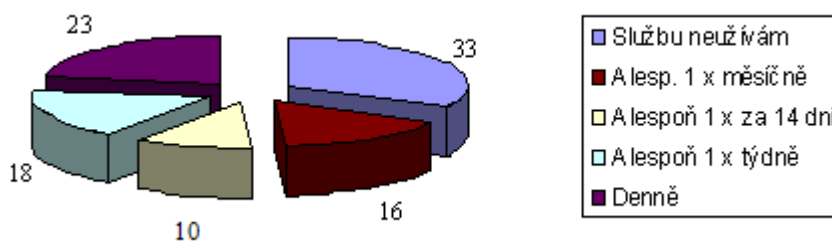

Významně je zastoupená také činnost hraní „her po síti“. Tuto funkci využívá téměř třetina žáků (29 %) denně a jedna pětina žáků alespoň jednou týdně. Oblast PC her je však nutné hodnotit zvlášť u jednotlivých pohlaví. Chlapci hrají hry po síti v průměru o 16 % více než dívky. Jak bylo uvedeno v oddílu využívané možnosti PC, důvody této diference spočívají především v tematickém zastoupení her na trhu. Pokud hovoříme o internetové funkci hraní her po síti, platí tato tematická orientace dvojnásob. Například na webové stránce www.gamepark.cz najdeme několik desítek serverů nabízejících hraní PC her po síti, přičemž 95 % z nich je zaměřeno na hry

s chlapeckou, respektive mužskou tematikou (závody, válka, bojové akce, sport).

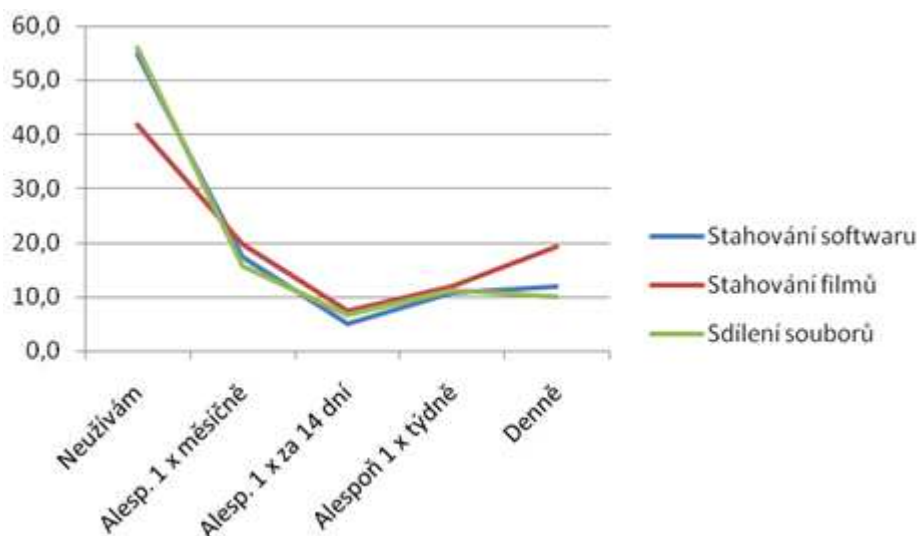
Často využívanou možností Internetu je také zasílání SMS zpráv. Tuto funkci využívají celkem dvě třetiny respondentů, jedna třetina ji neužívá nikdy. Zasílání SMS z Internetu funguje u některých operátorů zdarma, u některých však byla zpoplatněna. SMS zprávy je možno zasílat také z některých komunikačních programů (ICQ), tato možnost je však podmíněna určitou reciprocitou, tzn. zpětné zaslání SMS na internetový server. Dá se předpokládat, že u zpoplatněné internetové služby využívá většina jedinců k posílání SMS mobilních telefonů, neboť výhody u této internetové možnosti jsou minimální. Podíl jedinců ve skupinách *službu užívá* x *službu neužívá* by tak mohl kopírovat přístup jednotlivých mobilních operátorů k této funkci.

Graf č. 7 – Posílání SMS z Internetu (v %)

Pětina respondentů také stahovala z Internetu filmy každý den a desetina alespoň jednou týdně. Výrazný je však u této činnosti podíl jedinců, kteří ji neprovozují vůbec, a to více než 40 %. Vzhledem k velikosti filmových souborů, ať už se jedná o CD či DVD formát, můžeme předpokládat, že tento typ bude stahován s nižší frekvencí. To potvrzuje jedna pětina respondentů, která stahovala filmy alespoň jednou měsíčně. Stahování filmů je spojeno s funkcí *sdílení souborů*, kdy si jedinci poskytují (převážně) filmy vzájemně mezi sebou. Nejvyšší podíly žáků u možnosti *sdílení souborů* jsou u měsíční frekvence (15 %) a u denní frekvence (10 %), a tak data určitou provázanost obou činností potvrzují. Stahování softwaru souvisí také s funkcí sdílení dat. Softwarové programy byly stahovány alespoň jednou měsíčně (18 %) a denně (12 %). Do určité míry kopírují údaje opět funkci *sdílení dat*. Samotná činnost sdílení dat je pak častější u starších žáků (14, 15, 16 let) než u žáků mladších (13 let), a to v průměru o 12 %. Tato skutečnost je patrně způsobena vyššími nároky na orientaci v programech, které sdílení dat umožňují.

Graf č. 8 – Frekvence stahování filmů, softwaru a sdílení souborů (v %)

Zajímavým ukazatelem možnosti využití Internetu je četba internetových novin. Žáci více než v polovině případů (54 %) čtou alespoň někdy internetové noviny. Srovnáme-li tento údaj s četbou novin klasických, vidíme, že on-line noviny dosud toto tradiční médium nepřekonalý – klasické noviny četlo minimálně jednou měsíčně 77 % respondentů.

Z výzkumu Českého statistického úřadu provedeném v roce 2008 u respondentů starších 16 let zjišťujeme, že potřeba získávat informace je vyšší u starší populace, neboť čtení on-line novin⁴³ je dokonce třetí nejčastější aktivitou na Internetu.⁴⁴

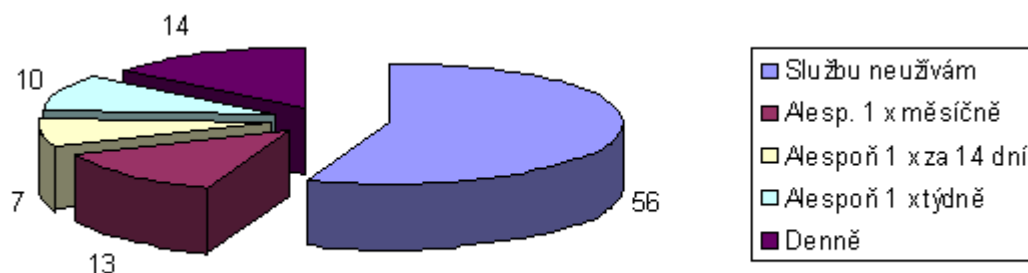
Významným ukazatelem činnosti na Internetu je telefonování. Zatímco ve výzkumech Petra Saka a Karolíny Sakové v letech 2000 a 2002 bylo internetové telefonování využíváno pouze 5 % respondentů a autoři již předpokládali do budoucna stagnaci této činnosti, (Sak, Saková 2004, s. 137) v našem výzkumu se tento předpoklad nepotvrdil. Možnost internetového telefonování využívalo 44 % respondentů, přičemž s denní frekvencí využívalo službu 14 % respondentů. Kvalita

⁴³ V tomto výzkumu se pracovalo s položkou čtení on-line zpráv.

⁴⁴ Český statistický úřad.: *Jaké jsou nejčastější činnosti prováděné jednotlivci na internetu?* [online] Vystaveno 12. 2. 2009 (cit. 1. 4. 2009) Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/2_kde_a_jak_casto_je_internet_u_nas_pouzivan

telefonování pomocí programů typu instant messenger (Skype, MSN) se značně zvýšila, stala se dostupnější a levnější. Všechny tyto faktory mohou vést k nárůstu oblíbenosti této činnosti.

Graf č. 9 – Telefonování po Internetu (v %)

Také v průzkumu Českého statistického úřadu v roce 2008 mezi šestnáctiletými a staršími pozorujeme on-line telefonování jako více využívanou činnost. Zatímco v roce 2005 telefonovalo přes Internet 17 % uživatelů Internetu v roce 2008 už to bylo 37 %.⁴⁵

Činností na Internetu využívanou nejméně je u žáků základní školy on-line nakupování, toho se účastní pouze dvě 2 % denně. Největší podíl žáků však nakupuje alespoň jednou měsíčně, a to skoro jedna třetina. Ze zřejmých důvodů si žáci základní školy nemohou dovolit utrácet peníze každodenním on-line nakupováním, ovšem jednou měsíčně této možnosti poměrně velká část využívá.

4.8. Volnočasové aktivity žáků po návratu ze školy

V této kapitole se vrátíme k jednotlivým volnočasovým aktivitám a pokusíme se srovnat s předcházejícími výsledky, jakým činností se žáci věnují po příchodu ze školy domů. Žáci přiřazovali jednotlivým tvrzením hodnoty 1–5 (rozhodně souhlasím–rozhodně nesouhlasím). V níže uvedené tabulce č. 22 vidíme, že žáci se po příchodu ze školy nejvíce věnují činnosti na PC – s tvrzením souhlasila⁴⁶ více než polovina žáků (56 %). Žáci však také po skončení školního vyučování chodí ven

⁴⁵ Český statistický úřad.: *Jaké jsou nejčastější činnosti prováděné jednotlivci na internetu?* [online] Vystaveno 12. 2. 2009 (cit. 1. 4. 2009) Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf//2_kde_a_jak_casto_je_internet_u_nas_pouzivan

⁴⁶ Srovnávány byly pouze hodnoty vyjadřující souhlas (rozhodně souhlasím, souhlasím).

s kamarády. S tímto tvrzením souhlasila také více než polovina žáků (54 %). Obě tyto činnosti se nevylučují, neboť více než polovina jedinců, která souhlasila s tvrzením, že chodí ven s kamarády, zároveň souhlasila s tvrzením, že tráví čas u PC.

O něco méně času tráví žáci sportováním, povídáním si s rodiči a pomáháním rodičům, i když poměrně značná část žáků souhlasila s tvrzením, že po příchodu ze školy si povídá s rodiči (41 %). S těmi se žák často setkává bezprostředně po příchodu ze školy, lze proto určitou komunikaci předpokládat. V otázce kontaktu žáků s rodiči byli srovnáváni žáci s oběma rodiči v domácnosti a žáci s jedním či žádným⁴⁷ rodičem v domácnosti. Ve srovnávaných datech byly minimální rozdíly a vliv této proměnné tak nebyl zaznamenán.

Tab. č. 22 – **Volnočasové aktivity žáků po příchodu ze školy domů** (v %)

Když přijdu domů ze školy:	1	2	3	4	5
Věnuji se činnosti na počítači.	32	23	19	13	12
Jdu ven s kamarády.	29	25	25	12	9
Jdu sportovat.	20	21	26	16	17
Zapnu si rádio.	19	15	14	14	38
Povídám si s rodiči.	19	22	22	20	17
Jdu se dívat na televizi.	16	18	34	16	16
Pomáhám rodičům.	13	24	33	22	8
Jdu si číst knihu.	10	12	10	16	52

Ačkoliv jsme z předchozích údajů zjistili, že žáci sledují TV v 87 % případů každý den, z podílů žáků v tabulce č. 22 můžeme usuzovat, že televize není sledována bezprostředně po příchodu ze školy. Zároveň se můžeme pokusit srovnat sledování televize po příchodu ze školy a činnost na PC po příchodu ze školy. Jedinci, kteří souhlasili s tím, že tráví po příchodu domů čas u PC, souhlasili také s tím, že tráví čas u TV (76 %). Tyto údaje lze také srovnat s předešlými daty, jež posuzují každodenní užívání obou médií. Každý den sleduje TV 87 % respondentů a činnosti na PC se každý den účastní 79 % respondentů. Údaje tedy podporují předchozí tvrzení, že žáci základní školy sledují TV každý den, ovšem ne hned po

⁴⁷ Jen tři respondenti žili ve společné domácnosti pouze s prarodiči.

příchodu domů.

Nejméně času po příchodu ze školy žáci věnují četbě knih, s tvrzením souhlasilo 22 % žáků. Data lze srovnat s ukazatelem *množství přečtených knih od Vánoc* – žádnou knihu nepřečetla téměř polovina žáků (46 %). Četba je tak z hlediska obou těchto ukazatelů nejméně frekventovanou činností.

4.9. Preference volnočasových aktivit

V rámci výzkumného šetření bylo také zjišťováno, jaké volnočasové aktivity, respektive aktivity mediální, žáci nejvíce preferují. Žáci přiřazovali jednotlivým tvrzením hodnoty 1–5 (rozhodně souhlasím – rozhodně nesouhlasím).

Tab. č. 23 – Preference volnočasových aktivit žáků základní školy (v %)

	1	2	3	4	5
Internet je pro mě nezbytnou součástí počítače.	65	12	6	7	10
Užívání počítače upřednostňuji před sledováním televize.	48	19	17	8	8
Sledování videa či DVD mě baví více než sledování	33	23	29	6	9
Než bych šel(šla) s kamarády ven, komunikuji s nimi přes Internet (chat, ICQ apod.).	18	11	24	22	25

Žáci nejvíce souhlasili⁴⁸ s tvrzením, že Internet je pro ně nezbytnou součástí počítače (77 %). Tento údaj můžeme srovnat také s faktem, že 87 % jedinců má doma připojení k Internetu a 99 % alespoň někdy užívá Internet. PC a Internet se tak pro žáky základní školy stávají neoddělitelnými médii.

S tvrzením hovořícím o tom, že sledování DVD či videa je pro žáky zábavnější než sledování televizních stanic, souhlasilo 56 % žáků. Žáci tak raději upřednostňují vlastní program, sami se raději podílejí na výběru mediálního sdělení. V tomto směru můžeme také pohlížet na tvrzení *Užívání počítače u přednostuji před sledováním televize*, se kterým souhlasilo 65 % respondentů.

Zajímavým zjištěním v oblasti preference volnočasových aktivit je skutečnost, že žáci nepreferují komunikaci se svými kamarády přes Internet (chaty, ICQ apod.), ale raději s nimi půjdou ven. Dávají tak přednost osobnímu kontaktu namísto kontaktu virtuálnímu. Toto tvrzení lze srovnat s kapitolami zabývajícími

⁴⁸ Srovnávány byly pouze hodnoty vyjadřující souhlas (rozhodně souhlasím, souhlasím).

se místem užívání PC a Internetu. Také zde hraje významnou úlohu společnost kamaráda, tedy osobní kontakt.

Preference volnočasových aktivit byla sledována také ve vztahu k věku a pohlaví, ale z tohoto pohledu nebyly zaznamenány výraznější difference.

5. Závěr

Záměrem této práce bylo zjistit pomocí kvantitativního výzkumu, jak žáci druhého stupně základní školy tráví svůj volný čas. Zabývali jsme se tím, jaké volnočasové aktivity jsou u nich nejvíce frekventovány, přičemž zvláštní pozornost jsme věnovali aktivitám mediálním.

První mediální aktivitou, jíž jsme se zabývali, bylo sledování televize. TV se během své šedesátileté existence stala do určité míry tradičním médiem, které si zachovává dominantní postavení v rámci volnočasových aktivit žáků druhého stupně základní školy. Televizi sledovalo více než tři čtvrtiny žáků každý den a průměrná doba sledování v pracovní dny činila dvě a půl hodiny. Jedná se o jejich nejčastější činnost ve volném čase. Otázce množství stráveného času u televize byla věnována zvláštní pozornost. Ve výzkumu jsme vycházeli z toho, že žáci tráví u televize⁴⁹ více času, pokud ji mají ve svém pokoji. Rozdíly u obou skupin žáků (s televizí v pokoji a bez televize v pokoji) však byly minimální a naše předpoklady nebyly potvrzeny. V souvislosti se sledováním TV byla konstruována také další hypotéza⁵⁰ zabývající se vztahem této činnosti a přípravou na školní vyučování. V šetření jsme vycházeli z toho, že příprava do školy bude tím méně častá, čím častěji bude sledována televize. Předpokládaná závislost těchto proměnných však nebyla potvrzena.

Další činností, jíž je věnován významný podíl volného času, je poslech rozhlasu. Klíčovou úlohou má u této aktivity charakter stanice. Zatímco komerční rádia se současnou populární hudbou jsou žáky poslouchána každý den nebo alespoň jednou za týden, stanice s populárně naučnými pořady z oblasti vědy a techniky či stanice s publicistickými pořady žáci téměř neposlouchají nebo je vůbec neznají. Jedná se především o stanice Českého rozhlasu (ČRo Česko, ČRo Leonardo, ČRo Vltava). Zvláštní pozici mezi jednotlivými rádii má stanice Beat. U tohoto rádia jsme zaznamenali poměrně vysokou poslechovost, ovšem hudební vyhraněnost (pouze rocková hudba) diferencuje posluchače zejména na ty, kteří ji poslouchají každý den, a na ty, kteří ji neposlouchají nikdy.

V našem výzkumu jsme se zabývali také otázkou přístupu k tradičním médiím, jakými jsou kupř. knihy. Z výsledků vyplynulo, že více než polovina žáků

⁴⁹ Pracovní hypotéza zněla: „Žáci s televizí ve svém pokoji u ní tráví více času, než žáci, kteří vlastní televizi nemají.“

⁵⁰ „Čím častěji žáci sledují televizní vysílání, tím méně se připravují na školní vyučování.“

nepřečetla od Vánoc žádnou knihu, přičemž tři čtvrtiny z nich tvořili chlapci. Čtení knih bylo zkoumáno také z hlediska autorství a literárních žánrů. V tomto směru jsme zaznamenali současné trendy nástupu sci-fi a fantasy literatury. Jednalo se především o díla J. K. Rowlingové (Harry Potter) a Christophera Paoliniho (Eragon). V našem šetření jsme se také zabývali vztahem⁵¹ přečtených a obdržených knih. Předpokládali jsme, že čím méně knih žáci dostávají, tím méně jich také čtou. Ze srovnání dat vyplynulo, že mezi počtem přečtených a obdržených knih je přímá závislost, a naše hypotéza tak nebyla vyvrácena.

Dále jsme sledovali také čtení časopisů a novin. U časopisů je zajímavá především jejich rozsáhlá nabídka a zároveň zájmová vyhraněnost žáků. Díky těmto skutečnostem žáci dohromady četli od Vánoc více než šedesát různých titulů. Mezi časopisy jsou jednoznačně nejčtenější ty zaměřené na pubescentního čtenáře, tzn. reflektující současné trendy v populární hudbě popř. zabývající se životem známých osobností. Žáci však ve velké míře četli také časopisy s populárně naučnou tematikou, a to jak zaměřené na celou oblast vědy a techniky, tak časopisy změřené na konkrétní problematiku (např. IT technologie). U novin převládala hlavně četba bulvárních deníků. Ve srovnání s celkem populace žáci základní školy četli bulvár mnohem více (čtvery nejčtenější noviny měly bulvární charakter) a zároveň četli méně „seriozní“ tisk. Přesto, že se žáci od „seriozního“ tisku zcela neodvracejí (četli poměrně často regionální noviny), patrně upřednostňují jednodušší a zábavnější formu, jíž jsou tyto deníky konstruovány.

Další část našeho výzkumu byla zaměřena na oblast počítačových technologií. Již v kapitole Aktivity ve volném čase jsme zjistili, že nejčastějšími činnostmi jsou *sledování televize* a *činnost na počítači*. Oběma těmto aktivitám byla věnována ve výzkumu zvláštní pozornost, přičemž téma osobního počítače bylo rozšířeno o samostatný oddíl věnující se problematice využívání Internetu.

V našem výzkumu měli doma osobní počítač téměř všichni žáci (99 %) a v průměru u něj trávili o čtvrt hodiny více času než u televize, tzn. 2 hodiny a 40 minut v pracovní dny a 3 hodiny a 20 minut o víkendu. Lze tak hovořit o tom, že nástup počítačových technologií zásadním způsobem určuje využívání volného času žáků základní školy. Na základě těchto údajů jsme srovnávali⁵² sledování televize

⁵¹ Hypotéza: „Čím méně knih žáci dostávají, tím méně jich čtou.“

⁵² Hypotéza: „Čím více času tráví žáci základní školy u počítače, tím méně jej tráví u TV.“

v závislosti na užívání počítače. Naše pracovní hypotéza vycházela z předpokladu, že čím více žáci užívají osobní počítač, tím méně sledují televizní vysílání. Výsledky však tuto hypotézu nepotvrdily. Místo toho jsme pozorovali opačnou závislost, kdy žáci, kteří sledovali více TV, zároveň více využívali PC.

Využívání PC však není spojeno pouze s volným časem, ale také s časem vázaným, neboť druhým nejčastějším místem používání PC je škola. Vybavení škol a domácností počítačovými technologiemi svědčí o celkové komputizaci společnosti. Mezi využívané možnosti PC patří tradiční funkce, jako například psaní v textových editorech, poslech CD či hraní her, nejčastější činností na PC je však využívání na Internetu. Ve srovnání s výzkumy prováděnými před třemi lety Jitkou Bělohradskou (2006) vzrostlo připojení k Internetu v domácnostech žáků základní školy o 16 %, tzn., že dnes je připojeno 87 % domácností. Téměř všichni žáci základní školy (99 %) odpověděli, že alespoň někdy užívají Internet. V této souvislosti nesmíme zapomínat, že žáci užívají Internet také ve škole, neboť v rámci programů Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy byl Internet zaveden téměř do všech základních škol.

Čas strávený u PC a u Internetu byl hodnocen také z hlediska velikosti obce, ve které respondenti žili. V tomto srovnání (mezi městem a vesnicí) však nebyly zaznamenány žádné rozdíly. Možnosti internetového připojení jsou dnes velice rozšířené (dsl linky, satelit, apod.) a menší obce, tak nejsou žádným způsobem limitovány. Srovnáme-li využívané možnosti Internetu s výzkumy⁵³ provedenými v předešlých letech, pozorujeme, že stabilně nejužívanějšími funkcemi jsou elektronická pošta, chatování a vyhledávání informací. Právě tyto činnosti charakterizují Internet jako komunikační a informační médium. V činnostech na Internetu však pozorujeme také nárůst některých dalších funkcí, jež v předešlých výzkumech zaujímaly minimální časový podíl. Jedná se kupříkladu o telefonování přes různé typy messengerů. Tato služba během několika let zkvalitnila přenos „hlasového obrazu“ a stala se zcela bezplatnou, proto její obliba výrazně vzrostla. Dále se jedná o funkci sdílení dat, jež umožňuje získávat často velice obtížně dostupné datové soubory např. různé typy softwaru, hudbu, filmové soubory atd. Také tato činnost pracuje na principu vzájemné komunikace, respektive na principu

⁵³ Jedná se především o výzkumy Petra Saka a Karolíny Sakové z let 2000 a 2002 a o výzkum Jitky Bělohradské z roku 2006.

vzájemné výměny dat⁵⁴, jež mají jedinci uloženy ve svých počítačích. PC a Internet se tak stávají vzájemně propojenými médii. Tuto skutečnost potvrzuje i mínění žáků, kteří ve většině případů souhlasili s tím, že Internet je pro ně nezbytnou součástí počítače.

Nová – digitální média tedy zaujímají podstatnou část ve volném čase žáků základních škol. Televize, která byla v minulých desetiletích jednoznačně dominujícím médiem, sice tuto pozici neztratila, ICT technologie se však televizi již vyrovnaly jak ve frekvenci užívání, tak v podílu času, který je jim věnován. Zároveň musíme podotknout, že se žáci základní školy neomezují pouze na virtuální svět, respektive virtuální komunikaci a že upřednostňují osobní kontakt – se svými kamarády chodí raději ven, než by s nimi komunikovali přes Internet, po návratu ze školy se věnují různým sportům nebo si povídají se svými rodiči. Informační a komunikační systémy tak významně zasahují do volného času mládeže, nejsou však v tomto směru jedinou alternativou volnočasové náplně.

Média a jejich užívání ve volném čase žáky základní školy jsou specifickým tématem a to především kvůli neustálému vývoji mediálních technologií, jež znemožňuje přesně predikovat, kam bude náplň volného času žáků směřovat. Šetření, které jsme provedli má také do jisté míry omezenou reprezentativnost, neboť bylo realizováno jako studie pro konkrétní základní školu. Musíme tedy brát v potaz, že pokud by bylo provedeno na jiné základní škole, popř. na více základních školách, data by se od našich mohla lišit. Jisté problémy výzkumu spatřujeme také ve srovnávání dat v rámci určitých demografických kritérií, zejména u velikosti obce. Ačkoliv naše výsledky svědčí o tom, že mezi vesnicí a městem není v mediální náplni volného času v zásadě rozdíl, mírné difference byly u některých proměnných zaznamenány. Interpretace se pak v těchto případech často pohybovala spíše v rovině spekulací, než v rovině objektivního hodnocení. Některá témata, jako srovnávání města a vesnice z hlediska mediálních aktivit, však přesahují možnosti tohoto šetření, a aby bylo dosaženo objektivní interpretace, musela by být podrobena samostatnému výzkumu.

⁵⁴ Tato činnost je často spojena s porušováním autorských práv.

6. Summary

In our research we have considered how pupils of the second stage of primary school spent their leisure time with special attention focused on activities involving the media. We found that the pupils dedicate most of their time to computer activities - specifically the Internet - with it becoming an integral part of the computer. This fact has been confirmed by the use of both media (for example programmes based on the principles of shared data), and also by the declarations of pupils who see the Internet as an indispensable PC component.

The increase of the use of computer technologies reflects the complete computerisation of society. Pupils use the computer and the Internet in their free time in their homes as well as in schools during lessons. The activity or preference of free time activities has been connected with the use of computer technologies and depends on the availability of the computer and the Internet.

The pupils also assign a large proportion of their free time to watching TV. Despite the fact that the TV is becoming a rather obsolete medium, it tries to keep a dominant position with constant improvements to its technical parameters and by becoming a compatible part of other media (PC, the Internet). It has ensued from our research that pupils prefer to control what they watch, i.e., they prefer to watch DVD, video or film data on a PC rather than a pre selected programme.

The new digital media forms a significant part of the free time of primary school pupils. The television was unambiguously the most used medium in the previous decades; it has not lost this position yet, but ICT technologies have become equal when it comes to frequency of use as well as the share of time. At the same time we have to state that primary school pupils do not limit their activities only to the virtual world and they prefer personal contact (they go out with their friends instead of communicating with them through the Internet; they get involved in various after school sports activities or they converse with their parents.) The new media takes up a significant portion of the free time of primary school pupils although it is not the only alternative they chose for their free time activity.

7. Použitá literatura:

- Disman, M.: *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum 2000.
- Dufková, J., Urban, L., Dubský, J.: *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008.
- Harrington, A. a kol.: *Moderní sociální teorie*. Praha: Portál, 2006.
- Houfbauer, B.: *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004.
- Huk, J.: *Mediální publikum a výzkum veřejného mínění*. Praha: Vysoká škola Jana Amose Komenského s.r.o. 2007.
- Jiráček, J., Burton, G.: *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister & Principal, 2001.
- Jiráček, J., Köpplová, B.: *Média a společnost*. Praha: Portál, 2003.
- Lohisse, J.: *Komunikační systémy*. Praha: Karolinum, 1998.
- Meyrowitz, J.: *Všude a nikde*. Praha: Karolinum, 2006.
- Pácl, P.: *Sociologie životního způsobu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
- Pávková, J. a kol.: *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999.
- Petrusek, M.: *Společnosti pozdní doby*. Praha: Slon, 2007.
- Sak, P., Saková, K.: *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004.
- Sak, P.: *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000.
- Surynek, A., Komárková, R., Kašparová, E.: *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press, 2001.

Cizojazyčná literatura:

- Cohen, P., Kennedy, P.: *Global Sociology*. New York: Palgrave, 2000.
- Watson, J.: *Media Communication*. London: Macmillan, 1998.

Články ve sbornících:

- Bělohradská, J.: *Postoje žáků k masově komunikačním médiím*. In: Sborník referátů z konference ČAPV[CD-ROM], Hradec Králové: Gaudeamus, 2008.
- Bělohradská, J.: *Televize a literatura ve vzdělávání žáků základní školy*. In: Sborník referátů z XII. konference ČAPV[CD-ROM], Ústí nad Labem: PF UJEP 2004.
- Bělohradská, J.: *Práce s informačními zdroji ve volném čase dětí*. In: Sborník referátů z XI. konference ČAPV[CD-ROM], Brno: Paido, 2003.

Bělohradská, J.: *Televize a počítač – fenomény dětského světa*. In: Sborník referátů z konference ČAPV [CD-ROM], Plzeň: PF ČZU 2006.

Bělohradská, J.: *Determinanty mediální výchovy v realitě přípravy ŠVP na základních školách*. In: Sborník referátů z konference Informační gramotnost [CD-ROM], Brno: Paido, 2006.

On-line zdroje:

Česká televize: *Denní průměr doby trávené sledováním televize u dětí ve věku 4–14 let*. [online] Vystaveno 10. 4. 2008 (cit. 29. 3. 2009) Dostupné z: http://www.ceska-televize.cz/ct/sledovanost/div-chovani/2007_deti_atc.pdf

Český statistický úřad.: *Kolik českých domácností má počítač a internet?* [online] Vystaveno 12. 2. 2009 (cit. 20. 3. 2009) Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/3_domacnosti_ma_pocitac_a_internet

Český statistický úřad.: *Informační technologie v českých domácnostech 2. čtvrtletí 2008*. [online] Vystaveno 11. 2. 2009 (cit. 24. 3. 2009) Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.informacni_technologie_v_ceskych_domacnostech

Český statistický úřad.: *Kde a jak často je u nás internet používán?* [online] Vystaveno 12. 2. 2009 (cit. 28. 3. 2009) Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/2_kde_a_jak_casto_je_internet_u_nas_pouzivan

Český statistický úřad.: *Jaké jsou nejčastější činnosti prováděné jednotlivci na internetu?* [online] Vystaveno 12. 2. 2009 (cit. 1. 4. 2009) Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/2_kde_a_jak_casto_je_internet_u_nas_pouzivan

GfK Praha – Median.: *Media projekt 2007, Tisková média*. [online] Vystaveno 13. 8. 2007 (cit. 17. 3. 2009) Dostupné z: <http://www.gfk.cz/cz/default.aspx>

Marčák, M.: *Videorekordéry jsou zastaralé*. [online] Vystaveno 23. 11. 2004 (cit. 10. 3. 2009). Dostupné z: <http://www.blisty.cz/2004/11/23/art20786.html>

Mediaresearch/Stem Mark: *Vybavenost domácností televizory*. [online] Vystaveno 2. 4. 2008 (cit. 30. 3. 2009) Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/ct/sledovanost/div-chovani/2007_tech_podm.pdf

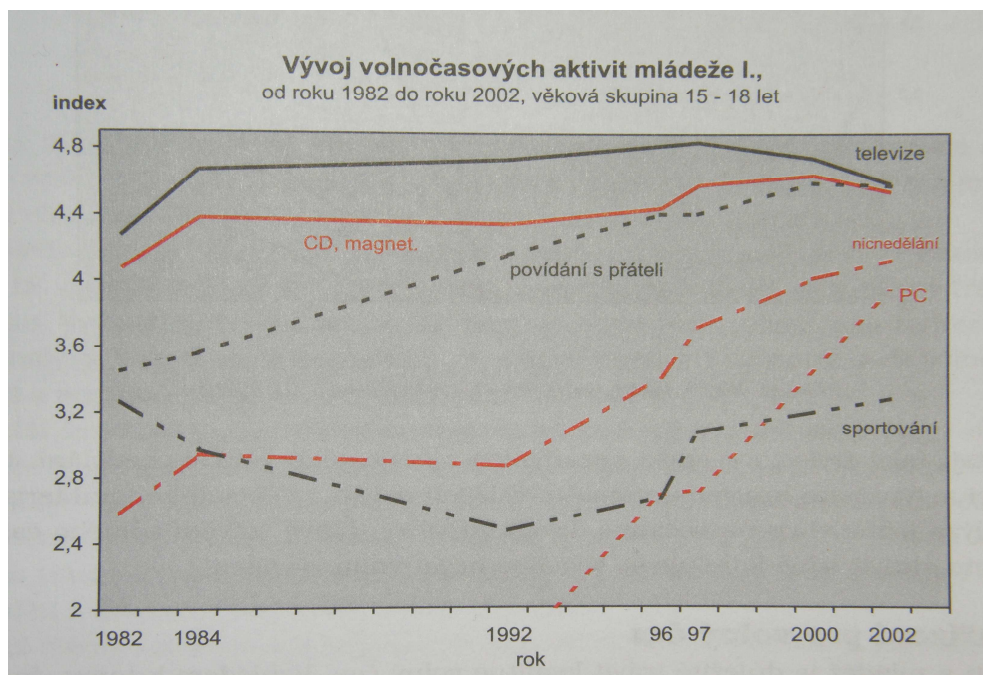
Mediaresearch/Stem Mark: *Technická úroveň televizorů a četnost jejich doplňků v českých domácnostech v roce 2007*. [online] Vystaveno 2. 4. 2008 (cit. 30. 3. 2009) Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/ct/sledovanost/div-chovani/2007_tech_podm.pdf

SKMO, Rádio Projekt: *Denní poslechovost rádií v ČR*. [online] Vystaveno 9. 2. 2009 (cit. 30. 3. 2009) Dostupné z: <http://www.impuls.cz/poslechovost/text.html?id=18>

8. Přílohy

8.1. Grafy a tabulky

Graf č. I – Vývoj volnočasových aktivit mládeže

Zdroj: Sak, Saková 2004, s. 69

Tab. č. I – Místo užívání jiného PC dle velikosti obce (v %)

0–500 obyvatel	Nikdy	1x za měsíc	1x za 14 dní	1x týdně	Denně
Knihovna	67	19	7	7	0
Kamarád(ka)	34	22	22	22	0
Škola	0	15	0	83	2
Jinde	73	10	5	5	7
10 000–50 000 obyvatel	Nikdy	1x za měsíc	1x za 14 dní	1x týdně	Denně
Knihovna	78	12	3	6	1
Kamarád(ka)	32	39	14	13	2
Škola	2	20	7	70	1
Jinde	58	21	4	8	9

Tab. č. II – Množství stráveného času u PC dle počtu sourozenců (v hod.)

Počet sourozenců	PC o víkendu	PC v pracovní dny
1	3,12	2,52
2	2,97	2,41
3	3,06	2,66

Tab. č. III – Místo užívání internetu dle velikosti obce (v %)

0–500	Nikdy	1x za měsíc	1x za 14 dní	1x týdně	Denně
Knihovna	71	19	5	5	0
Kamarád(ka)	34	19	15	32	0
Škola	5	10	7	76	2
Jinde	71	12	4	5	8
10 000–50 000	Nikdy	1x za měsíc	1x za 14 dní	1x týdně	Denně
Knihovna	79	9	2	7	3
Kamarád(ka)	33	41	10	12	4
Škola	6	22	8	62	2
Jinde	61	17	5	6	11

8.2. Seznam grafů a tabulek:

Tabulky v textu:

Tab. č. 1 – Volnočasové aktivity žáků základní školy (v %)

Tab. č. 2 – Srovnání aktivit mládeže ve volném čase podle Petra Saka a našich výsledků (Index 1–5)

Tab. č. 3 – Počet televizorů v českých domácnostech

Tab. č. 4 – Jak se připravují žáci sledující každý den TV na školní vyučování

Tab. č. 5 – Kolik hodin sledují TV žáci s přijímačem ve svém pokoji a bez něj

Tab. č. 6 – Frekvence poslechu rozhlasových stanic (v %)

Tab. č. 7 – Počet přečtených knih dle věku

Tab. č. 8 – Počet přečtených knih dle pohlaví

Tab. č. 9 – Kolik knih přečetli žáci, kteří nedostali žádnou knihu

Tab. č. 10 – Počet čtených výtisků časopisů dle pohlaví

Tab. č. 11 – Počet čtených titulů časopisů dle pohlaví

Tab. č. 12 – Místo užívání jiného počítače (v %)

Tab. č. 13 – Průměrný čas strávený u PC dle počtu obyvatel (v hod.)

Tab. č. 14 – Čas strávený u PC a u TV

Tab. č. 15 – Využívané možnosti PC (v %)

Tab. č. 16 – Využívané možnosti dle pohlaví (v %)

Tab. č. 17 – Užívání textových editorů dle věku a pohlaví (v%)

Tab. č. 18 – Poslech kompaktních disků na PC dle věku a pohlaví (v%)

Tab. č. 19 – Připojení v domácnostech žáků ZŠ k Internetu (v %)

Tab. č. 20 – Srovnání PC a Internetu dle místa užívání (v %)

Tab. č. 21 – Možnosti využívání Internetu (v %)

Tab. č. 22 – Volnočasové aktivity žáků po příchodu ze školy domů (v %)

Tab. č. 23 – Preference volnočasových aktivit žáků základní školy (v %)

Tabulky v příloze:

Tab. č. I – Místo užívání jiného PC dle velikosti obce (v %)

Tab. č. II – Množství stráveného času u PC dle počtu sourozenců (v hod.)

Tab. č. III – Místo užívání internetu dle velikosti obce (v %)

Grafy v textu:

Graf č. 1 – Množství přečtených novin (v %)

Graf č. 2 – Vlastnictví PC (v %)

Graf č. 3 – Počet hodin u PC dle věku a pohlaví (v hod.)

Graf č. 4 – Čas strávený u PC dle počtu členů domácnosti

Graf č. 5 – Místo použití Internetu jednotlivci 16 let a starší v ČR v roce 2008

Graf č. 6 – Využívané možnosti Internetu (denní frekvence v %)

Graf č. 7 – Posílání SMS z Internetu (v %)

Graf č. 8 – Frekvence stahování filmů, softwaru a sdílení souborů (v %)

Graf č. 9 – Telefonování po Internetu (v %)

Grafy v příloze:

Graf č. I – Vývoj volnočasových aktivit mládeže

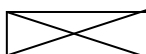
8.3. Dotazník

Milí žáci,

chtěl bych Vás tímto požádat o vyplnění následujícího dotazníku, jenž se týká především toho, co děláte ve svém volném čase. Dotazník je anonymní, nikdo další (ani Vaši vyučující) ho nebude číst, proto bez obav vyplňujte všechny otázky podle skutečnosti.

Děkuji Vám za práci, kterou dotazníku věnujete.

Takto označ své odpovědi:

1. Kterým činnostem se ve volném čase věnuješ?

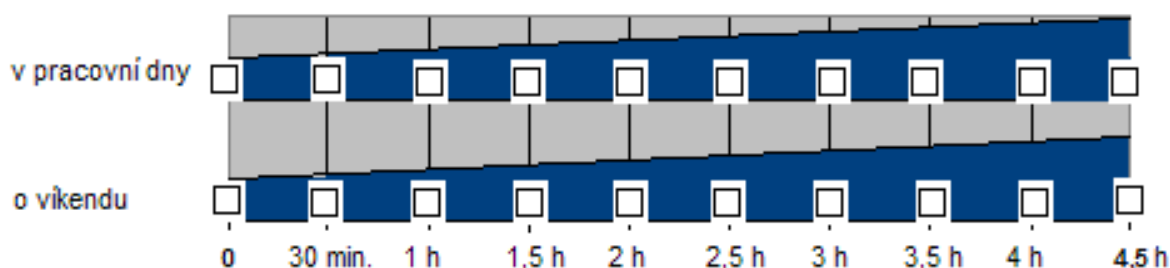
	nikdy	alespoň 1x měsíčně	alespoň 1x za 14 dní	alespoň 1x za týden	denně
Poslech rozhlasu					
Sledování televize					
Návštěva kina					
Čtení knih					
Čtení novin					
Čtení časopisů					
Návštěva divadla					
Sledování DVD					
Sledování videa					
Činnost na počítači					
Sportovní aktivity					
Odpočinek					
Příprava na školu					

2. Máš ve svém pokoji televizi?

Ano

Ne

3. Vzpomeň si, na jaké pořady se díváš, a na základě toho odhadni, kolik hodin trávíš v průměru u televize v pracovní dny a o víkendu? (Jedná se o průměr na jeden den v pracovním týdnu a o průměr na jeden den o víkendu.)

4. Posloucháš následující rozhlasové stanice?

	stanici neznám	alespoň 1x za rok	alespoň 1x za měsíc	alespoň 1x za týden	každý den	nikdy
ČRo Radiožurnál						
ČRo Vltava						
ČRo Rádio Česko						
ČRo Leonardo						
Impuls						
Frekvence 1						
Evropa 2						
Faktor						
Kiss						
Beat						
Blaník						
Jiné						

5. Dostal(a) jsi k Vánocům pod stromeček nějaké knížky? Jestli ano, vypiš jejich tituly, v případě že ne, zaškrtni možnost: žádnou knihu jsem nedostal(a). (Pokud si nevzpomeš na přesný název knihy, napiš jej alespoň přibližně.)

K Vánocům jsem žádnou knihu nedostal(a).

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....

6. Jestliže jsi přečetl(a) od Vánoc nějaké knihy, napiš jejich tituly, v případě že ne, zaškrtni pouze možnost: žádnou knihu jsem nepřečetl(a). (Pokud si nevzpomeš na přesný název knihy, napiš jej alespoň přibližně.)

Od Vánoc jsem žádnou knihu nepřečetl(a).

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....

7. Jestliže jsi od Vánoc četl(a) nějaké časopisy, napiš jejich tituly, v případě že ne, zaškrtni pouze možnost: žádný časopis jsem nečetl(a). (Pokud jsi od některého časopisu četl(a) více čísel, napiš kolik.)

Od Vánoc jsem žádný časopis nečetl(a).

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....

8. Jestliže jsi od Vánoc četl(a) nějaké noviny, napiš jejich tituly, v případě že ne, zaškrtni pouze možnost: žádné noviny jsem nečetl(a). (Pokud jsi od některých novin četl(a) více čísel, napiš kolik.)

Od Vánoc jsem žádné noviny nečetl(a).

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....

Nyní se zaměříme na oblast počítačových technologií.

9. Označ pouze jednu platnou výpověď.

Naše rodina nemá doma počítač.

Naše rodina má doma počítač, ale já vlastní počítač nemám.

Kromě toho, že má naše rodina doma počítač, mám i já svůj vlastní počítač.

Doma máme jeden počítač, který je můj.

10. Používáš alespoň někdy počítač?

Ano

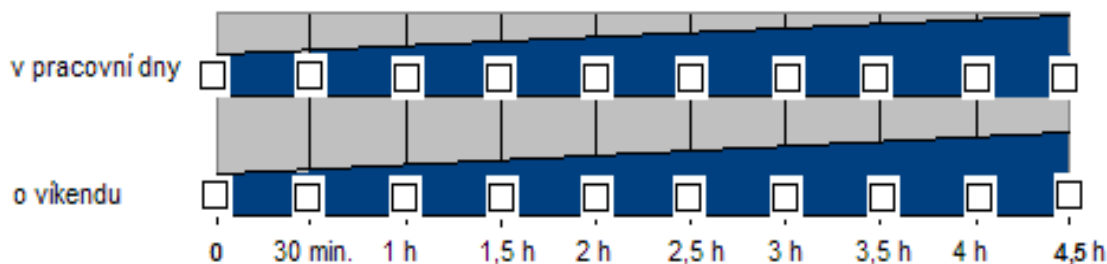
Ne

Následující otázky vyplní pouze uživatelé počítače, ostatní pokračují otázkou číslo 18.

11. Používáš počítač jinde než doma?

	nikdy	alespoň 1x za měsíc	alespoň 1x za 14 dní	alespoň 1x týdně	denně
Knihovna					
Škola					
Kamarád(ka)					
Jinde					

12. Odhadni, kolik hodin trávíš v průměru u počítače v pracovní dny a o víkendu?
(Jedná se o průměr na jeden den v pracovním týdnu a o průměr na jeden den o víkendu.)

13. Jaké možnosti počítače využíváš?

	nikdy	alespoň 1x měsíčně	alespoň 1x za 14 dní	alespoň 1x za týden	denně
Pracuji v textových editorech.					
Poslouchám hudbu na CD.					
Sleduji televizi.					
Hraji hry.					
Dívám se na filmy.					
Využívám Internet.					
Jiné.....					

14. Označ pouze jednu platnou výpověď!

Doma máme připojení k Internetu a já s Internetem pracuji.

Doma máme připojení k Internetu, ale já s Internetem nepracuji.

Doma nemáme připojení k Internetu.

15. Používáš alespoň někdy Internet?

Ano

Ne

Otázky číslo 16 a 17 vyplní pouze uživatelé Internetu, ostatní pokračují otázkou číslo 18.

16. Používáš Internet jinde než doma?

	nikdy	alespoň 1x za měsíc	alespoň 1x za 14 dní	alespoň 1x týdně	denně
Knihovna					
Škola					
Kamarád(ka)					
Jinde					

17. Jaké možnosti Internetu využíváš?

	službu neužívám	alespoň 1x za měsíc	alespoň 1x za 14 dní	alespoň 1x týdně	denně
E-mail					
SMS zprávy					
Hraní her po síti					
Poslouchání rádia					
Sledování videoklipů					
Vyhledávání informací					
Tvorba web. stránek					
Čtení internetových novin					
Surfování „jen tak“					
Facebook					
Chat					
Telefonování					
Stahování softwaru					
Stahování hudby					
Stahování filmů					
Nakupování					
Sdílení souborů					

Následující otázky vyplňují opět všichni.

18. Do jaké míry souhlasíš s následujícími výroky?

Označ jako ve škole 1-5 (1-rozhodně souhlasím, 5- rozhodně nesouhlasím)

	1	2	3	4	5
Když přijdu domů ze školy, jdu se dívat na televizi.					
Když přijdu ze školy domů, věnuji se činnosti na počítači.					
Když přijdu ze školy domů, zapnu si rádio.					
Když přijdu ze školy domů, jdu si číst knihu.					
Když přijdu ze školy domů, jdu sportovat.					
Když přijdu ze školy domů, jdu ven s kamarády.					
Když přijdu ze školy domů, pomáhám rodičům.					
Když přijdu ze školy domů, povídám si s rodiči.					

19. Do jaké míry souhlasíš s následujícími výroky?

Označ jako ve škole 1-5 (1-rozhodně souhlasím, 5- rozhodně nesouhlasím)

	1	2	3	4	5
Sledování videa či DVD mě baví více než sledování televizních stanic.					
Užívání počítače upřednostňuji před sledováním televize.					
Internet je pro mě nezbytnou součástí počítače.					
Než bych šel(šla) s kamarády ven, komunikuji s nimi přes Internet (chaty, ICQ apod.).					

20. Jsi: Kluk

Holka

21. Kolik je ti let?

13

14

15

16

22. Kolik máš sourozenců?

0

1

2

3

4

více

23. Kolik obyvatel má místo, kde žiješ?

0-500

500-5 000

5 000-10 000

10 000-50 000

více

24. Kolik vás bydlí ve společné domácnosti?

2

3

4

5

6

více

25. Zaškrtni osoby, se kterými bydlíš v jedné domácnosti.

matka

otec

babička

děda

strýc

teta

sourozenci